

**НАЦИОНАЛНА
СТРАТЕГИЯ
ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДАНИЯ
2021 – 2030 г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Правна рамка (международен, европейски и национален контекст)
2. Анализ на текущото състояние
3. Предизвикателства

ЧАСТ II. ВИЗИЯ И ВОДЕЩИ ПРИНЦИПИ

ЧАСТ III. ОСНОВНА ЦЕЛ

ЧАСТ IV. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

1. Мерки към приоритетите
2. Очаквани резултати от изпълнението

ЧАСТ V. ИЗПЪЛНЕНИЕ ФИНАНСИРАНЕ И КООРДИНАЦИЯ

ЧАСТ VI. НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

ПРИЛОЖЕНИЕ: Правна рамка - допълнителна информация.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Националната стратегия за хората с увреждания 2021-2030 г. е стратегически документ, чието изпълнение ще допринесе за създаването на по-добри условия и възможности на хората с увреждания да упражняват правата си и да участват в отделните сфери на обществения живот, равноправно с останалите български граждани.

Националната стратегия ще се ръководи от международните и европейски стандарти за защита правата на човека, засягащи въпросите за борбата с бедността и социалното изключване, Целите на Организацията на обединените нации (ООН) за устойчиво развитие 2030, Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, Международният пакт за икономически, социални и културни права, Международният пакт за граждански и политически права, Конвенцията за правата на детето, Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените, Европейската социална харта (ревизирана), Хартата на основните права на Европейския съюз, Европейския стълб за социалните права, Европейската конвенция за правата на човека, и други относими документи, по които Република България е страна.

Националната стратегия е израз на политическата и социална ангажираност на правителството за оказване на подкрепа на гражданите с увреждания. Ангажиментът за разработване на този стратегически документ е залегнал в Програмата за управление на правителството на Република България за периода 2017-2021 г., приета с Решение № 447 на Министерския съвет от 2017 г. и обвързаността с осигуряване на финансиране по Европейските структурни и инвестиционни фондове, които са основните финансови инструменти на Европейския съюз за засилване на икономическото и социалното сближаване, спомагащи за гарантиране на социалното приобщаване на най-уязвимите граждани, включително тези с увреждания. Документът е разработен във връзка с реализиране на националните ангажименти по прилагане на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и като продължение на предишната национална стратегия в областта на правата на хората с увреждания.

Националната стратегия е разработена на основание чл. 8 от Закона за хората с увреждания в рамките на междуведомствена работна група със секретариат в Министерството на труда и социалната политика с широка представителност на публичния и неправителствения сектор.

Процесът по изготвянето на Националната стратегия обхваща отделни етапи на събиране на максимално обхватна база от данни и информация, предоставени от всички заинтересовани страни, включително чрез провеждане на работни срещи, консултации, и др. Базирана е на информация и данни в контекста на политиката за правата на хората с увреждания, които служат за изграждането на изводи и заключения относно нейните ефекти и резултати.

Водещият стратегически документ при разработването на Националната стратегия е Националната програма за развитие България 2030 (НПР България 2030), който определя визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление. НПР България 2030 е съобразена и с Програмата за устойчиво развитие за периода до 2030 г. на ООН „Да преобразим света“, като целите за устойчиво развитие са своеобразна рамка на националните политики за развитие. В тази връзка чрез настоящата стратегия ще се предприемат стъпки за постигане на тези цели, съобразено с особеностите на местната специфика и конюнктура, водещи до социално развитие и за благополучие на хората с увреждания. Целите се ангажират в частност с *„осигуряване на здравословен начин на живот и стимулиране на благосъстоянието за всички във всички възрасти; осигуряване на приобщаващо и равностойно качествено образование и стимулиране на възможностите за учене на всички през целия живот; постигане на равенство между половете и овластяване на всички жени и девойки; прекратяване на бедността във всичките ѝ форми навсякъде насърчаване на постоянен, приобщаващ и устойчив икономически растеж, пълна и продуктивна заетост и достоен труд за всички до 2030 г.“*.

Стратегията обхваща мерки за подпомагане на гражданите с увреждания при съобразяване с Принцип 17. *Интеграция на хората с увреждания* от Европейския съдебен орган на социалните права: „*Хората с увреждания имат право на подпомагане на доходите, което осигурява достоен живот, услуги, които им дават възможност да участват на пазара на труда и в обществото, и работна среда, приспособена към техните нужди.*“.

Целите и приоритетите на Стратегията са формулирани в съответствие с реализиране на ангажиментите по прилагане на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Прилагането на Конвенцията, като част от вътрешното право на страната, изисква наличието и спазването на ясни планове за изпълнение на поетите задължения и е свързана с утвърждаване на добра координация и ползотворен диалог между всички заинтересовани страни за подобряване положението на хората с увреждания.

Мерките в Стратегията кореспондират с водещите политики за насърчаване на социалното включване, очертани в други стратегически документи и национални програми.

1. ПРАВНА РАМКА

МЕЖДУНАРОДНО И ЕВРОПЕЙСКО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

Очаква се до 2020 г. една пета от населението на Европейския съюз (ЕС) да има някакъв вид увреждане. ЕС и държавите-членки поеха ангажимент за подобряване на социалното и икономическото положение на хората с увреждания въз основа на Хартата на основните права на ЕС и Договора за функционирането на ЕС.

Европейският съюз и всички държави от Съюза са страни по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Този важен договор влезе в сила за ЕС през януари 2011 г. и осигури насоки за съдържанието на Европейската стратегия за хората с увреждания 2010–2020 г.: „Подновен ангажимент за Европа без бариери“. Тази стратегия подновява ангажимента на ЕС за Европа без бариери, залагайки дейности в осем приоритетни области, а именно: достъпност, участие, равенство, заетост, образование и обучение, социална защита, здравеопазване и външни дейности. За целта се използват инструменти като кампании за промяна на общественото съзнание, финансова подкрепа, събиране на статистически данни, наблюдение, както и механизмите за прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания. В Стратегията са набелязани действия на европейско равнище, с които се допълват действията на национално ниво и се определят необходимите механизми за прилагането на тази конвенция. Европейската стратегия за хората с увреждания изрично посочва действията за подпомагане на мерките на национално равнище за предоставянето на достъпни, недискриминационни здравни услуги и здравна материална база; за насърчаването на осведомеността относно уврежданията във висшите училища по медицина и в учебните планове за медицински работници; за предоставянето на подходящи рехабилитационни услуги; за насърчаване на свързаните с психичното здраве услуги и изграждането на услуги за ранна намеса и оценка на потребностите; за насърчаване на равнопоставен достъп на хората с увреждания до здравни услуги и свързаната с тях материална база. Очаква се следващият европейски стратегически документ да продължи механизмите за прилагането на Конвенцията, за да се постигне цялостното ѝ прилагане, в т.ч. като се дадат ясни и конкретни насоки за дългосрочна инициатива във всички държави-членки.

На равнище Съвет на Европа през 2016 г. е приета Стратегия на Съвета на Европа за хората с увреждания 2017-2023 г. Същността на Стратегията е насърчаване и защита на правата на хората с увреждания и предприемане на действия в тази посока. Тази стратегия също е базирана на Конвенцията на ООН за хората с увреждания и Европейската конвенция за правата на човека. По този начин Съветът на Европа насърчава равните възможности с оглед да се подобри качеството на живот и

независимостта на хората с увреждания, да се гарантира тяхното право на избор, пълно и активно участие в живота на общността.

Продължават предприетите действия за повишаване на осведомеността относно значимостта от включване и за различните потребности от подкрепа в образованието и заетостта, насочени към обучители и здравни професионалисти, както и мерки за опазване правата на хората с психични увреждания (включително предотвратяване на риска от насилие и злоупотреба).

Действията на равнището на ЕС ще подпомагат и допълват тези на национално равнище за повишаване на осведомеността на обществеността относно способностите и приноса на хората с увреждания и ще насърчават обмена на добри практики в Групата на високо равнище по проблемите на хората с увреждания.

НАЦИОНАЛНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО

България развива законодателство, осигуряващо правни гаранции за недопускане на дискриминация по признак „увреждане” и за създаване на равни възможности на всички граждани. Хората с увреждания се ползват от особената грижа на държавата и обществото, съгласно Конституцията на Република България.

Пълноценното и равноправно упражняване на правата на хората с увреждания е национален приоритет, изискващ провеждане на активна, целенасочена и последователна политика, както и обединяване на действията на отговорните институции и организации с активното участие на гражданското общество. Тази политика се основава на конкретна стратегическа рамка и широка нормативна уредба, която ангажира редица заинтересовани страни, в т.ч. публичен и частен сектор, и др.

От 2018 г. страната ни предприема действия за реформиране на социалната сфера, в частност в областта на политиката за правата на хората с увреждания.

Основният нормативен акт, гарантиращ правата на хората с увреждания в Република България е **Законът за хората с увреждания**, в сила от 01.01.2019 г.

Със закона е въведена нова цялостна правна рамка за уреждане на обществените отношения, свързани с упражняване на правата на хората с увреждания в страната. Въздействието в сферата на заетостта, жизненият стандарт и качеството на живот по отношение на уязвимите групи от хора с увреждания продължава да бъде основен акцент в законодателството в областта, както и фокусът върху достъпността. Регламентиран е квотния принцип за поддържане и устойчивост на работните места за хора с трайни увреждания, взаимстван от международната практика. Уредено е обвързване на публичното изразходване на средства под формата на субсидии за наемане на хора с трайни увреждания с изпълнените ангажименти по отношение на квотния принцип, с оглед подобряване на обществената и корпоративна социална отговорност. Въведен е института на защитената заетост. Регламентирани са механизми за насърчаване на работодателите, ползване на стимули и преференции. Уредена е нова мярка за подкрепа на хората с увреждания, която дава възможност за публично финансиране на дейности за изграждане на достъпна среда за хора с увреждания, с цел премахване на съществуващи пречки и прегради пред достъпността и в подкрепа на личната мобилност на хора с трайни увреждания за тяхното социално приобщаване. На законово ниво е регламентирано осигуряването на равен достъп до образование и професионално обучение, рехабилитация, правосъдие, физическа среда, труд и отдих, лична мобилност, транспорт, информация и комуникации, включително до информационни и комуникационни системи и технологии и всички останали услуги за обществено обслужване в урбанизираните територии, и др. Ще продължи действието и изпълнението на предвидените регулации за очертаване на хоризонталния подход.

Освен това Законът за хората с увреждания ясно посочва органите на управление, наблюдение и сътрудничество по отношение на политиката за правата на хората с увреждания. Министерският съвет определя тази държавна политика. Политиката за правата на хората с увреждания се осъществява от държавните и местните органи в сътрудничество с национално представителните организации на и за хората с увреждания, национално представителните организации на работодателите и

национално представителните организации на работниците и служителите, които създават условия и съдействат за реализирането на програми и проекти в тази област. Държавните и местните органи, съгласно своите правомощия приемат, съответно издават нормативни актове, стратегии, програми, стандарти и други документи, свързани с правата на хората с увреждания.

Механизмът за координация на свой ред предполага комуникация между различните държавни органи в секторните политики, така че да се гарантира достъпа на хората с увреждания до публичния ресурс. За осъществяване на държавната политика за правата на хората с увреждания сред функциите на министъра на труда и социалната политика е да координира дейностите на държавните органи с цел реализиране правата на хората с увреждания; да координира изпълнението на ангажиментите по прилагането на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, както и на международните актове във връзка с правата на хората с увреждания; да предоставя информация на държавните органи и гражданското общество по прилагането на тази конвенция; да представлява държавата в международни организации и програми; да ръководи и координира участието в национални и международни програми и проекти за хората с увреждания, включително и съвместно с други държавни органи и организации; да поддържа контакти със сродни специализирани държавни органи в други държави, както и с международни организации с предмет на дейност в подкрепа за хората с увреждания. Специализирана дирекция в структурата на ведомството е определена за контакта точка по прилагане на Конвенцията.

В изпълнение на националните ангажименти по прилагане на изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, в частност Член 33, изискващ създаването или определянето на координиращ механизъм в държавната администрация за улесняване провеждането на свързани дейности в различни сектори и на различни равнища; за определянето или създаването на мрежа, включваща според нуждите един или повече независими механизми, които да насърчават, защитават и наблюдават прилагането на Конвенцията, както и за пълноценното включване на гражданското общество в процеса на наблюдение, е осъществена регламентацията относно конституирането и функциите на Националния съвет за хората с увреждания (НСХУ) и Съвета за наблюдение. Заложени са специфични функции на централните и териториалните органи на изпълнителната власт като са разширени отговорностите им при координирането на политиката за правата на хората с увреждания. Същите определиха служители, на които са възложени функции на координатори по правата на хората с увреждания. Дейността им ще продължи в подкрепа на хората с увреждания.

НСХУ ще осъществява сътрудничеството при разработване и провеждане на политиката за правата на хората с увреждания. Това е консултативен орган към Министерския съвет с председател заместник министър-председател, в който участват представители на държавата, определени от Министерския съвет, национално представителните организации на и за хората с увреждания, национално представителните организации на работниците и служителите, национално представителните организации на работодателите и Националното сдружение на общините в Република България. Този орган дава становища по проектите на нормативни актове, стратегии, програми, планове и други актове, които засягат правата на хората с увреждания.

За осъществяване на функциите по насърчаване, защита и наблюдение на прилагането на Конвенцията за правата на хората с увреждания бе създаден Съвет за наблюдение, който ще осъществява дейността си при спазване на принципите на защита и гарантиране на правата на хората с увреждания; независимост и публичност; сътрудничество и взаимодействие с държавните и местните органи и с гражданското общество. Съветът се състои от 9 членове – двама представители, определени от омбудсмана на Република България, двама представители, определени от председателя на Комисията за защита от дискриминация, четирима представители на организациите на и за хората с увреждания, определени от тях, и един представител на академичната общност, определен от Българската академия на науките. Мандатът му е 4 години и започва да тече от попълването на състава. Председател на Съвета за наблюдение е

представител на институцията, която администрира дейността му. Заложен е ротационен принцип на администриране на неговата дейност, като понастоящем се администрира чрез администрацията на омбудсмана на Република България за срок две години. Съветът бе конституиран през месец юли 2019 г. Всяка година Съветът ще представя в Народното събрание доклад за дейността си.

Предвиждат се възможности за разширяване на координацията при изпълнението на цялостната държавна политика за правата на хората с увреждания между отделните институции и организации.

Въведени са механизми за прилагане на практика на забраната за дискриминация. Целта е да се осигури на всички лица, включително и хората с увреждания правото на равенство пред закона, равенство в третирането и във възможностите за участие в обществения живот.

Достъпността до медицинска помощ е основно изискване на европейските системи за социално здравно осигуряване. За осигуряване на равнопоставен достъп на хората с увреждания до здравни услуги, **законодателството в сферата на здравеопазването** им дава възможност да упражняват всички права на здравноосигурени лица, независимо от вида на тяхното увреждане и степен на инвалидност. Качеството на медицинската помощ се основава на медицински стандарти по специалности, регламентирани чрез наредби и правилата за добра медицинска практика.

Въведени са регулации в подкрепа на социалното приобщаване на хората с увреждания в различните сфери на обществения живот, посочени в Приложението към настоящата стратегия.

Сложността на проблема относно социално-икономическата подкрепа на хората с увреждания произтича от големия брой действащи нормативни актове, които регламентират отделни права и институции, които прилагат съответните мерки, в т.ч. по диференцирани ред, условия и процедури.

Наблюдава се засилено обществено напрежение, което засяга различни сектори на социалната политика, в т.ч. права на хората с увреждания, социално подпомагане, борба с бедността. Това създава неблагоприятна среда за реализиране на положителните ефекти от предприеманите действия в интерес на хората и същевременно пречи на успешното провеждане на реформите в отделните сектори за постигане на очакваната ефективност и устойчивост в дългосрочен план. Фрагментарността, характерна за действащата нормативна уредба в сферата на социалната подкрепа и социалното включване благоприятства засилващия се разнопосочен натиск за извършването на нормативни промени. Тази фрагментарност следва да бъде преодоляна, но без да се поставя пред изпитание безпроблемното функциониране на системата.

Залегналите принципи в контекста на Европейския стълб за социалните права също налагат преосмисляне на установената практика и прилагане на нов интегриран подход в провежданата социална политика. В тази връзка положителна страна би било преминаването от специализирана законова регламентация на отделните форми на социалната подкрепа на гражданите, вкл. на тези с увреждания, в цялост към кодифициране на законодателството, базирано на системен подход и синергия. Това би подпомогнало оптимизирането на административната и функционална структура на системата и на междуинституционалната координация и взаимодействие като важно условие за целенасоченото ѝ финансово управление. Не на последно място ще позволи прилагане на диференциран индивидуален подход, съчетан с комплексно осигуряване на подкрепа, съобразно потребностите, при максимално облекчаване на административната тежест, без да се допуска установяване на трайна зависимост и рискове за системата, финансирана на принципа на солидарност с публичен ресурс.

2. АНАЛИЗ НА ТЕКУЩОТО СЪСТОЯНИЕ

Страната ни ратифицира Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания със закон, приет от 41-ото Народно събрание на 26.01.2012 г., в сила от

21.04.2012 г. Международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната. В тази връзка от голямо значение е цялостното изпълнение на задълженията, произтичащи от Конвенцията.

Държавната политика за правата на хората с увреждания е съществена част от цялостната политика за защита и насърчаване на правата на човека и основните свободи. Ръководи се от препоръките, принципите, стандартите, практиките и разпоредбите, които произтичат от европейските и международни документи в областта на хората с увреждания и като цяло права на човека, по които е страна. Отчитайки комплексния и многостранен характер на мерките за гарантиране и напълноценното упражняване на всички права и основни свободи за хората с увреждания политиката е насочена към прилагане в дългосрочен план на интегриран подход с хоризонтално въздействие, обединяващ ресурсите в различни секторни политики.

Основният стремеж пред България е да създава условия и възможности за социално приобщаване на гражданите с увреждания, което в условията на динамичната макроикономическа конюнктура и регионални диспропорции има превантивен ефект за негативното въздействие върху качеството на живот и социалното изключване. Предвид на множеството външни фактори, интензитета на промените и прогрес в отделните области на живот, поражда предизвикателства и необходимост от промяна на моделите и начините за адаптация на оказваната подкрепа.

Понастоящем страната изпълнява Национална стратегия за хората с увреждания 2016 – 2020 г. Стратегията е разработена във връзка с изпълнение на националните ангажименти по прилагане на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и в изпълнение на Европейската стратегия за хората с увреждания за периода 2010 - 2020 г. „Подновен ангажимент за Европа без бариери“.

Към момента продължава реализирането на целите, заложи в Плана за действие за прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания до края на 2020 г., който очертава конкретните стъпки, определя ясно ролята и функциите на отделните държавни органи и заинтересовани страни, като се изготвят ежегодни доклади, утвърждавани от министъра на труда и социалната политика. Предвиден е План за действие за изпълнение на препоръките на Комитета за хората с увреждания на ООН 2020 – 2026 г., след защитата на първия национален доклад по прилагане на Конвенцията, проведена през м. септември 2018 г.

По данни на Евростат от 2017 г. 19% от българите обявяват наличието на здравословни проблеми, което затруднява обществената им активност, а всеки пети българин над 16-годишна възраст има дълготрайно физическо увреждане. Същевременно статистиката показва, че България е сред първите три страни с най-малък брой хора с трайни увреждания в работоспособна възраст. Близко 45% от българите над 65-годишна възраст имат трайни увреждания. Статистиката при над 75-годишните показва, че шест от десет души имат подобни проблеми.

Все още са налице много пречки, които не дават възможност на хората с увреждания да упражняват в пълен обем своите основни права, като тези пречки ограничават тяхното равноправно участие в обществото. Необходими са последователни и целенасочени политики, действия и мерки в този аспект.

Участието в пълна степен в икономическия и социалния живот от страна на хората с увреждания е от съществено значение, за да може стратегията да постигне успех при реализирането на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

3. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Основно предизвикателство за периода 2021- 2030 г. ще бъде формирането по нов начин на цялостната национална политика, съответстваща на основните принципи, идеи и дух, залегнали в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Синергията между отделните политики, насочени към защита на правата на хората с увреждания следва да е водеща при формирането на националните, регионални и местни политики в тази област. Политиката за хората с увреждания следва да се

развива във всички направления, визирани в Конвенцията. Това предполага конкретни планове и целеви показатели, които ежегодно да бъдат залагани от отговорните институции и организации, призвани да реализират политиката, насочена към гарантиране на правата на хората с увреждания.

Предизвикателствата в областта са породени в резултат на наличните основни проблеми, които могат да бъдат разделени в следните няколко групи:

Отхвърляне и изолираност от обществото: Когато лицата в неравностойно положение са невидими за обществото, защитата на правата им става изключително трудна и е сигнал за неотложността от преодоляване на негативните стереотипи, в резултат на предразсъдъци или културни порядки. Подобни стереотипи наслагват погрешни възприятия на хората с увреждания, като комплекс за малоценност и чувство на примирение и нежелание да се приобщават в общността. Преодоляването на стигматизма и изградените стереотипи на обществото е сериозно предизвикателство за постигане на ключовите приоритети в интегрирането.

Най-голямото предизвикателство в областта на политиката за правата на хора с увреждания е гарантиране на *възможностите за работа и заетост на хората с увреждания*, както и предоставяне на адекватна подкрепа за работодателите и работодателите, предвид на спецификата на тази част от работната сила. Все още в нашата страна не е достатъчно застъпена адаптивността и мобилността по отношение на работната среда, както и прилагането на гъвкави, иновативни и алтернативни методи за подкрепа на работното място за хора с увреждания, съобразно персоналните характеристики и съществуващите функционални ограничения. Качествените работни места гарантират икономическа независимост, поощряват личните постижения и предоставят възможно най-добрата закрила от бедността. За да бъдат постигнати целите на ЕС за растеж е необходимо повече хора с увреждания да работят по платено трудово правоотношение на открития пазар на труда. Съобразно Специфичните препоръки на Съвета, отправени към България в рамките на Европейския семестър в периода 2017-2020 г. Съгласно *Доклада за България 2020 по Европейски семестър 2020 г.: оценка на напредъка в структурните реформи, предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и резултати от задълбочените прегледи в съответствие с Регламент (ЕС) № 1176/2011* хората с увреждания все още е трудно да водят независим живот.

През 2018 г. делът на изложените на риск от бедност или социално изключване хора с увреждания е 49,5 %, с 19,5 процентни пункта по-голям, отколкото при хората без увреждания, и с 20,7 процентни пункта над средното за ЕС. Равнището на заетост на хората с увреждания продължава да е едно от най-ниските в ЕС (39,5 % при средно равнище за ЕС от 50,7 %), като разликата е много голяма спрямо хората без увреждания (34,2 процентни пункта при средно за ЕС 24,2 процентни пункта).

Светът на труда се променя, движен от технологичното развитие, глобализацията, дигитализацията, миграцията, демографската и социална тенденция, което предлага създаване на нови възможности за приспособяване и преодоляване на предизвикателствата, свързани например с унищожаване или изчезване на работни места, професии, длъжности, липсата на подготвени кадри и увеличаване на нетипичните форми на заетост. Не бива да се игнорират и целите на приобщаващото цифрово общество за генериране на устойчив растеж. При тази ситуация от подкрепа в най-голяма степен се нуждаят хората от уязвимите групи на пазара на труда, включително хората с увреждания. Резервът от потенциална работна сила в лицето на хората с увреждания е много важен. Това налага целенасочени мерки в подкрепа на заетостта, съобразно спецификите на средата, развитието на технологиите и дигитализацията и най-вече на индивидуалните способности и потребности. Средствата за обезпечаване на насърчителните мерки в интерес на стопанската инициатива на хората с увреждания и провежданата активна политика по заетостта не могат да задоволят потребностите на работещите хора с увреждания. Често се наблюдава отсъствие на устойчивост и ефективност на подкрепата, въпреки ресурса, вложен за получаването ѝ. Необходимо е да бъдат разгърнати действията, чрез които ще се насърчи както активността и мотивацията на самите хора, така и мобилизацията на

бизнеса. Това ще доведе до промяна на стереотипите по отношение на капацитета на тези хора. Включването в заетост позволява на хората с увреждания да се чувстват достойни и пълноценни граждани, а работодателите да реализират ефективно ползите от специалните им възможности. Ето защо хората с увреждания следва да бъдат подкрепени адекватно и потенциалът им да бъде използван пълноценно. Ще продължи активното участие и сътрудничество в този процес.

Липсата на заетост е една от основните причини *за бедност и социално изключване*, поради което сред основните приоритети ще продължи да бъде насърчаването на активното включване на отдалечените от пазара на труда лица, вкл. с трайни увреждания. Продължава прилагането на интегрирани стратегии за активно включване на тези рискови групи като ключов инструмент за намаляване на бедността и социалното изключване. Същевременно обаче, редица предизвикателства продължават да оказват влияние върху пазара на труда, който е изправен пред нарастващите технологични иновации, икономически натиск, финансови ограничения и нови работни места. Демографските проблеми и свободното движение на работна сила в общността също налагат по-прецизно насочени политики за осигуряване на качествен запас от работна сила, част от която са хората с увреждания в работоспособна възраст, гарантираща икономическия подем.

Предизвикателствата в образованието са свързани с недостиг на специалисти за работа с децата и учениците, съобразно различните видове специални образователни потребности, най-вече в отдалечените и в малките населени места, както и осигуряването на своевременно и постоянна квалификация и обучение на педагогическите специалисти за работа с деца и ученици със специални образователни потребности. Част от проблематиката е свързана с липсата на възможности за осигуряване на достъпна архитектурна среда за децата и учениците със специални образователни потребности в детските градини, училищата и обслужващите звена, недостатъчната екипна работа и партньорство с родители и институции за осигуряване на подкрепяща среда в детските градини и училищата. Важно е изграждането на положителна нагласа в процеса на приобщаващото образование на децата и учениците със специални образователни потребности в общообразователна среда и последователен подход за преодоляване на идентифицираните бариери. Физическият достъп до училищата и транспорта и достъпът до технически помощни средства също са проблеми, които се налага да бъдат решени. За да са ефективни резултатите, приобщаващото образование изисква инвестиции в изграждането на сгради без архитектурни препятствия. Освен това се изисква и подходящо обучение на учителите за предоставяне на обща или допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности. Необходимо е и разработването на индивидуални учебни програми, в които децата и учениците със специални образователни потребности могат да получат по-голямо внимание и подходящи грижи. Все още ниското ниво на осъзнаване на правата на хората с увреждания и съществуващите предразсъдъци сред широката общественост и в училищата, поражда, наред с всичко останало, отхвърляне на децата и учениците със специални образователни потребности.

Слабото участие в образование и на пазара на труда води до неравенство в доходите и бедност при хората с увреждания, както и до социално изключване и изолация.

Друго предизвикателство пред грижата за хората с увреждания е осигуряване на равнопоставен достъп до здравни услуги. По-голяма част от причините за затруднен достъп са извън здравната система и те са свързани с относително по-честите случаи на социална изолация, стигматизация, бедност и комуникационни затруднения, произтичащи от недостъпни архитектурна среда и пътно-транспортни връзки, предвид специфичните потребности на тази група хора. Фактор от здравната система, който оказва влияние, но не е специфичен за хората с увреждания, а се отнася и за цялото население, е отдалечеността и свързаната с нея трудна достъпност до медицинска грижа на хората с увреждания, които живеят в определени райони на страната. Осигуряването на достъпност до определени медицински грижи, свързани именно със

своевременната диагностика, превенцията на уврежданията, първичната и вторична профилактика на уврежданията, особено в малките населени места е предизвикателство, което е обвързано и с осигуряването на достатъчен брой медицински специалисти, включително лекари със специалност по физикална и рехабилитационна медицина.

Здравната помощ за лица с увреждания в повечето случаи се нуждае от интердисциплинарен подход, което налага осигуряването и поддържането на добра координация между различните здравни специалисти, както и на социалните и други услуги, предоставяни на хората с увреждания. По тази причина трябва да продължат усилията за осигуряване на навременна рехабилитация като комплексна дейност, включваща медицинска, професионална и социална рехабилитация. В тази връзка е необходимо да се създадат достатъчно на брой рехабилитационни структури в страната, осъществяващи комплексни рехабилитационни програми, в т.ч. медицинска и функционална диагностика, кинезитерапия, физикална терапия, говорна терапия, ерготерапия, психотерапия и др. Едновременно с това следва да се развива координацията на процесите на медицинска, социална и професионална рехабилитация, насочени към максимална интеграция, реинтеграция или социално включване на хората с увреждания в обществото, в т.ч. осигуряване на трудова заетост.

Освен социалните и здравни бариери и ограничения, хората с увреждания се сблъскват и с *архитектурни препятствия*, които ограничават техния достъп до обществени услуги и затрудняват реализацията на техните права. Физическите бариери, особено в отдалечените и селските райони; общественият транспорт и услуги; информационните и комуникационни услуги, предимно за хора със сензорни увреждания и с интелектуални затруднения, не са напълно адаптирани и достъпни за постигане на съответствие с разпоредбите на Конвенцията на ООН за хората с увреждания. Все още не малка част от пътищата, жилищните сгради и обществените съоръжения (включително общественият транспорт) не разполагат със специални устройства за нуждаещите се. Достъпността за хората с увреждания е предпоставка за участие в обществото и в икономическия живот, но трябва да се направи още много, за да се преодолее това сериозно предизвикателство, особено предвид местната урбанизирана територия и инфраструктура. Трудност все още е и предоставянето на достъпен за хора с увреждания транспорт – автомобилен, въздушен, воден, железопътен. Следва да се ускори процеса по осигуряване на достъпен обществен транспорт и услуги, в това число чрез прилагане на механизми за наблюдение в частния и в публичния сектор, санкции и процедури на обществените поръчки.

Хората с увреждания продължават да се сблъскват с предизвикателства в достъпа до свързаните с мобилността помощни средства, приспособления и медицински изделия, от които се нуждаят.

Създаването на условия за участие на хора с различни видове увреждания в спортни дейности и дейности за младежи, достъпност за отиди, туризъм и участие в културния живот също е нелека задача.

Предизвикателство пред нашата страна е осигуряването на *достъпна информация и комуникационни услуги* и транспонирането на директивите за осигуряването на практика на достъпни електронни услуги и комуникационни услуги.

Ролята на медиите в повишаване на нивото на информираност относно правата на хората с увреждания и промяната на нагласите е изключително важна. Масмедиите често изобразяват хората с увреждания като попадащи в крайна категория. Подобно обрисване допринася единствено за създаване на стереотип за хората с увреждания, а не за разбирането, че те съставляват група, която е толкова интересна и разнообразна, колкото и всяка друга група в обществото.

Важно е да се търсят повече възможности за разрешаване на проблемите, свързани с липсата на достъпна среда за хората с увреждания и да се повиши степента на информираност на обществото за съществуващата проблематика с цел промяна на обществените нагласи и премахване на съществуващите стереотипи в този аспект. Също да се насърчават дейностите по изграждане на достъпна среда, чрез сътрудничество на всички нива за създаване на условия за независим живот за тази

целева група, което води със себе си благоприятстващ ефект върху останалата част от населението, като лицата с известни функционални ограничения (бременни, възрастни лица, др.). Всички интервенции следва да бъдат съобразени с местната специфика и конюнктура за преодоляване на местните предизвикателства, които са силно диференцирани. Освен това би било обосновано да се предвидят по-големи гаранции за защитата и сигурността на хората с увреждания при извънредно положение, бедствия, аварии, пр.

Удовлетворяването на различните потребности от помощ и предоставянето на алтернативи и на достъпна среда ще позволят на хората с увреждания да участват в общността.

Осигуряването на адекватна подкрепа за живот в общността е сериозен въпрос, който се отнася до предоставяната социална защита и социални услуги в общността.

Следва да се укрепват механизмите за предотвратяване на по-нататъшно лошо третиране на хората с увреждания, по-специално на деца с увреждания в институциите в страната. Поради липсата на информация относно закрилата на хората с увреждания, особено жени, девойки и момчета с увреждания и на лица, все още настанени в институции, за форми на насилие и тормоз, е необходимо да се повишат усилията за закрила от експлоатация, насилие и тормоз, включително и чрез провеждане на ефективни разследвания на всички случаи, като се даде приоритет на преследването на случаи на насилие, базирано на пола срещу жени и девойки с увреждания.

Реформата в областта на социалните услуги поставя специален фокус върху процеса на преход за осигуряване на възможност за независим живот в общността на хората с увреждания, живеещи в някаква форма на институция. С оглед реализирането на процеса на деинституционализация на грижата за децата, хората с увреждания и възрастните хора в Закона за социалните услуги е предвидено в срок до 1 януари 2021 г. да бъдат закрити всички съществуващи специализирани институции за деца – Домове за деца, лишени от родителска грижа и Домове за медико-социални грижи за деца; съществуващите специализирани институции за хора с увреждания да се закрийт до 1 януари 2035 г., а съществуващите домове за стари хора да се реформират до 1 януари 2025 г., за да отговорят на стандартите за качество.

Сериозно предизвикателство е прилагането на мейнстриймिंग подхода, който изисква утвърждаването на добра координация между различните институции, както и активизиране на властите на регионално и местно ниво. Все още преобладава нагласата за несинхронизирана работа по отделни проекти в подкрепа на хората с увреждания, което утежнява и възпрепятства намирането на рационални решения за устойчивост на инициативите. Предпоставка за реализиране на гражданското участие на хората с увреждания и зачитане на техните права е комплексността и постоянството в усилията на всички ангажирани институции, както и на самите хора с увреждания и цялото общество.

Наличието на изброените по-горе проблеми и предизвикателства често поставя хората с увреждания в състояние на бедност и социална изолация с малки възможности за излизане от затворения кръг. Премахването на бариерите и предоставянето на възможности на хората с увреждания да се включат в социалния живот би спомогнало да се намали равнището на бедност в цялото общество. Без тяхното приобщаване, устойчивото намаляване на бедността за цялото общество е непостижимо.

Държавите-членки на ЕС се обвързват с борбата срещу социалното неравенство, използвайки отворения метод на координация. Уврежданията се взимат предвид сред индикаторите за измерване на напредъка по националните планове за действие във връзка със социалното приобщаване. Действията на равнище ЕС ще подпомагат и допълват дейностите на национално равнище с оглед на реализирането на достъпността и на премахването на съществуващите бариери, както и на подобряването на наличието и избора на помощни технологии.

Усилията за напредък в политиката за правата на хората с увреждания в страната ще продължат още по-динамично, в т.ч. за поетапното и целенасочено прилагане на изискванията, произтичащи от Конвенцията за правата на хората с увреждания.

Ще продължи работата за подобряване на модела, при който хората с увреждания в максимално възможна степен са удовлетворени и подпомогнати, чрез предоставянето на адекватна подкрепа и рационален ефективен инструментариум от мерки за социално приобщаване.

II. ВИЗИЯ

Визията на **Националната стратегия за хората с увреждания 2021-2030 г.** се дефинира като: осигурени условия и възможности за социално приобщаване на хората с увреждания в Република България във всички сфери на обществения живот чрез целенасочен, последователен и интегриран подход с цел подобряване на качеството на живот и преодоляване на риска от изолация.

България към 2030 г. изпълнява националните ангажименти, произтичащи от изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, като гаранция за пълноценното и равноправно упражняване на правата на човека и основните свободи от страна на хората с увреждания и недопускане на дискриминация по признак „увреждане”.

ВОДЕЩИ ПРИНЦИПИ

Настоящата стратегия се основава на основните принципи, заложи в чл. 3 от Конвенцията за правата на хората с увреждания. За реализирането им се спазват следните принципи:

- **Зачитане на човешкото достойнство и равно третиране на хората с увреждания, включително личен избор и независимост.**
- **Равнопоставеност и недискриминация.**
- **Пълноценно и ефективно участие в живота на общността.**
- **Индивидуален подход, гарантиращ правата на хората с увреждания.**
- **Достъпност.**
- **Ефективност и ефикасност.**
- **Партньорство и взаимодействие между заинтересовани страни.**
- **Устойчивост на постигнатите резултати.**

ЧАСТ III. ОСНОВНА ЦЕЛ

Подобряване на качеството на живот на хората с увреждания чрез създаване на условия и предоставяне на възможности за тяхното пълноценно и равноправно участие в общността.

ЧАСТ IV. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

Документът определя **четири стратегически цели:**

1. Повишаване на възможностите за водене на независим начин на живот наравно с останалите в условия на достъпна среда и улесняване включването в общността с възможност за свободно изразяване на мнение и информиран избор.

2. Гарантиране на достъпа до ефективна социална подкрепа и подходящ жизнен стандарт, в т.ч. повишаване на адекватността и устойчивостта на системата за социална подкрепа в цялост.

3. Подобряване на достъпа до качествено приобщаващо здравеопазване, образование, заетост и подходящи условия на труд.

4. Превенция от социално изключване чрез прилагане на интегриран подход - засилване и укрепване на координацията и взаимодействието между отделните секторни политики с оглед създаването на условия за активно социално приобщаване на хората с увреждания.

Реализирането на тези цели е предвидено посредством целенасочени политики и интервенции. Предвидено е целите да се реализират чрез мерки, групирани в седем взаимосвързани и интегрирани приоритети със съответните очаквани резултати от изпълнението.

<p>ПРИОРИТЕТИ. МЕРКИ КЪМ ПРИОРИТЕТИТЕ ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО</p>

Въз основа на идентифицираните предизвикателства в областта на политиката за правата на хората с увреждания, са дефинирани следните ключови приоритети за реализиране на целите на настоящата стратегия за периода до 2030 г.:

ПРИОРИТЕТ 1. Осигуряване на достъпност на средата.

ПРИОРИТЕТ 2. Осигуряване на достъп до приобщаващо образование и осигуряване на възможности за учене през целия живот.

ПРИОРИТЕТ 3. Осигуряване на устойчивост на достъпни и качествени здравни услуги, включително достъп до абилитация и рехабилитация без дискриминация по признак увреждане.

ПРИОРИТЕТ 4. Осигуряване на възможности за работа и заетост и подходящи условия на труд.

ПРИОРИТЕТ 5. Осигуряване на възможности за участие в културния живот, в спорта и прекарване на свободното време.

ПРИОРИТЕТ 6. Осигуряване на социална закрила и подкрепа в общността.

ПРИОРИТЕТ 7. Гарантиране на правата на децата с увреждания

ПРИОРИТЕТ 1: ОСИГУРЯВАНЕ НА ДОСТЪПНОСТ НА СРЕДАТА

В унисон с очертаните предизвикателства по отношение на достъпността за хората с увреждания в цялост усилията ще бъдат фокусирани към създаване на условия за осигуряване на достъпна среда в урбанизираните територии, обществените сгради и жилищно осигуряване; на равен достъп до транспорт и транспортни услуги, както и до информация и комуникации, включително до информационните и комуникационните системи и технологии.

Ще се търсят възможности за подобряване на личната мобилност, с което да се насърчи социалното включване на хората с увреждания, включително в сферата на заетостта.

Чрез умелото използване на средствата, създавани в процеса на цифрова трансформация, държавната политика в областта на правата на хората с увреждания получава възможности за подобряване на качеството на живот на хората с увреждания и повишаване на нивото на ефективност.

Този приоритет е насочен към осигуряване на достъп на хората с увреждания до физическата среда за живеене (сгради, пътища, открити и закрити съоръжения, включително жилищни постройки, и др.), до транспорта, до информационните и комуникационните системи и технологии, включително интернет, и осигуряването на лична мобилност. Целта е прилагане на регламентите на Член 9 Достъпност, Член 19

Независим живот и включване в общността, Член 20 Лична мобилност и Член 21 Свобода на изразяване и на мнение, свобода на достъпа до информация от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Основните мерки по изпълнението ще са насочени към идентифициране и премахване на всички бариери в архитектурната, транспортната и комуникационната среда и осигуряване на информация в достъпен формат; разработване и прилагане на стандарти и указания за достъпност; осъществяване на ефективен контрол по спазването на изискванията за достъпност за хора с увреждания от държавни и частни субекти, както и такива предоставящи различни видове услуги; осигуряване на надписи и обозначения съгласно изискванията за достъпност, както и при възможност на Брайл или в лесна за четене версия и предоставяне на информация на хора с увреждания в достъпен за тях формат посредством технологии, подходящи за различни видове увреждания. Ще се подкрепя мобилността за хората с увреждания в страната.

Ще се насърчават дейности за организиране и провеждане на специализирани обучения на държавните и общинските служители в областта на достъпната среда.

Политиката за регионално развитие в България ще бъде насочена към насърчаване на нови перспективи за промяна в политиката на инвестициите, свързани с въвеждането на интегриран териториален подход на въздействие на секторните политики, инвестиции в интегрирани мерки и прилагане на деконцентриран подход на управление с фокус върху местния потенциал и нуждите на конкретните територии. Цел на политиката за регионално развитие, в т.ч. в подкрепа на хората с увреждания, чрез мерки за осигуряване на достъпна среда и социална инфраструктура, е да създаде жизнени, силни и устойчиви региони като отговор на неблагоприятните демографски тенденции и задълбочаване на между-регионалните и вътрешно-регионалните различия. При изпълнението на интегрирани проекти в рамките на подхода за Интегрирани териториални инвестиции ще бъде търсена възможност за подкрепа на хората с увреждания, чрез осигуряване на достъпна среда и социална инфраструктура.

По отношение на достъпната среда в урбанизираните територии и обществените сгради са актуализирани основните нормативни и стратегически документи в областта на регионалното развитие, които очертават визията за развитието на националната територия през следващите години, определят основните приоритети на политиката за регионално развитие, включително целевите територии и градове за подкрепа и ще послужат като основа за програмирането на европейските средства за периода 2021 – 2027 г.

Ще продължи изпълнението на мерки, свързани с осъществяване финансирането на културни, исторически и спортни обекти за адаптиране, предвид националното значение.

По отношение на транспорта фокусът ще бъде към осигуряване на адаптиран железопътен, морски и въздушен транспорт при устойчиво развитие и висока степен на сигурност в националния транспортен сектор, осигуряване на специални условия за движение, спиране и паркиране на моторни превозни средства, управлявани или ползвани от хора с увреждания, разширяване обхвата на достъпния градски транспорт за хора с трайни увреждания, разширяване на системата за транспорт „врата до врата“ за хора с тежки двигателни и множество увреждания.

Ще се полагат усилия за популяризиране на принципите за достъпност и универсален дизайн при изпълнение на стратегията. За осигуряването на достъпност на различните видове **транспорт и транспортни услуги**, което попада в компетенциите на изпълнителните агенции към министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията ще се прилагат европейските регламенти. Конкретно в областта на автомобилния транспорт Изпълнителната агенция „Автомобилна администрация“ реализира дейности, насочени към преодоляване на социалната изолация и интегриране в обществото на хората с увреждания и лицата с намалена подвижност. Определят се нормативни изисквания към превозните средства и транспортно-обслужващите обекти за осигуряване на достъпни превозни услуги за тези хора. Въведени са изисквания за осигуряване на достъпна среда до автобусите за обществен превоз на пътници, използване на адаптирани превозни средства,

информираност на тази група пътници за техните права, както и установени санкции при констатиране на нарушения.

БДЖ – Пътнически превози ЕООД ще предоставя железопътен превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност съгласно сключен Трестранен договор между „Българския червен кръст“, „Български държавни железници“ ЕАД и Национална компания „Железопътна инфраструктура“. Съгласно офертата в Тарифата за превоз на пътници и ръчен багаж по железопътен транспорт хората с увреждания имат право да закупят билети и абонаментни карти с 50 % намаление.

Предлагат се законови допълнения за увеличаване на обхвата на социалното подпомагане по отношение на регулярните (маршрутни) пътувания с железопътен транспорт на хората с увреждания и техните придружители до здравно заведение, в зависимост от процента нетрудоспособност. Също увеличаване на броя безплатни двупосочни пътувания за едногодишен период, в зависимост от процента нетрудоспособност, държавно компенсиране на намалението на билети и карти, закупени от хора с увреждания и увеличаване на процента на намаление на правото за закупуване на билети и абонаментни карти от лица с увреждания.

Прилагането на регламентите на ЕС за правата на пътниците със затруднения в придвижването изисква целенасочена работа, средства и продължително време.

По отношение на достъпността на железопътната система за лица с увреждания и лица с намалена подвижност и за нуждите от нейното подобряване в България е възприета последователност от дейности за постигането на основната цел на Националния план за изпълнение на техническите спецификации за оперативна съвместимост. Предприети за действие за извеждане на изводи за състоянието на достъпността на гарите и подвижния състав, както и за определяне на минималния брой гари за модернизация или обновяване, които да отговарят на изискването за достъпност на лицата с намалена подвижност. Изборът на гарите ще се обуславя от определените приоритетни железопътни линии в Република България, за които е възможно осигуряване на финансови средства и са с потенциал по отношение на пътническия трафик. В аналогичен дух ще продължат мерките за гарантиране и обезпечаване на достъпните транспортни връзки, което е сериозна бариера пред мобилността.

Ще продължат усилията за създаването на възможности за осигуряване на лична мобилност за хората с увреждания, улесняване и подобряване на достъпа на хора с увреждания до нужните им помощни средства. Това предполага реални стъпки към постигане на лична мобилност, която е в основата за реализиране на правата на хората с увреждания. Следва активно да се използват както националните, така и средствата, получени по линия на европейските фондове за преодоляване на значителното изоставане в тази област.

Ще се създават възможности за повишаване на личностно развитие и независим живот и подобряване на шансовете за включване на хората с увреждания в образователната система и професионална реализация на пазара на труда чрез предоставяне на висококачествени и високотехнологични помощни технически средства, устройства, оборудване и специализирани софтуерни програми; създаване на достъпна среда, свързана с мобилността, комуникацията и свободното придвижване, и/или необходимото технологично обновление/приспособление/оборудване, съобразно индивидуалните нужди. Освен това фокусът ще бъде към насърчаване на лицата, произвеждащи и предоставящи помощни средства, устройства и спомагателни технологии, като се вземат предвид отделни аспекти на мобилността и достъпността на хората с увреждания. По този начин ще се подкрепи разработването и въвеждането на иновативни техники и технологии, в т.ч. диагностика и апробиране на нова пазарна ниша. Стимулирането на иновациите е предпоставка за подобряване на качеството на живот.

Ще се насърчава научноизследователска дейност за разработване и апробиране на иновативни помощни технически средства и специализирани софтуерни програми за хората с увреждания в подкрепа на мобилността, комуникацията и достъпността им.

Ще се създават условия за поэтапното доизграждане на елементи и съоръжения за хората с увреждания до сградите на Министерството на вътрешните работи (МВР), където е необходимо.

Осъзнаването на важноста за осигуряване на достъпност и мобилност, с оглед възможността хората с увреждания да се възползват пълноценно от всички свои права и основни свободи, способства за осигуряването на участието им в гражданската, политическата, икономическата, социалната и културната област на обществения живот.

Мерките ще бъдат обвързани и с хармонизиране на националните нормативни актове с влезли в сила изисквания за достъпност на европейски регламенти, директиви и стандарти, увеличаване достъпността до информацията и възможностите за изразяване на мнение, възприемане и улесняване на използването на езика на знаците, жестов език, Брайловата азбука, допълващи и алтернативни способности на комуникация.

Ще се положат усилия за създаване на достъпност на информацията и комуникациите за хората с увреждания.

Ще продължи реализирането, съответно актуализиране, на услугата „Национална система 112“ на МВР, като в експлоатация от м. януари 2019 г. е мобилно приложение, осигуряващо достъп на хората със слухови и говорни увреждания до спешен телефон 112, което може да се изтегли от магазините на Apple и Google и е с безплатно използване.

Ще се засили дейността на доставчиците на медийни услуги, които следва да гарантират в услугите си пълноценно упражняване на всички права на хората с увреждания без дискриминация по признак увреждане, чрез осигуряване на информация в различни програмни територии в достъпен формат за тях и посредством технологии, подходящи за различните видове увреждания – включване на специализирани субтитри, език на знаците, аудио-описание, аудио-субтитри, достъпни мултимедии, както и други писмени, звукови, на опростен език, дикторски, допълващи и алтернативни способности на комуникация.

Ще се насърчава осигуряването на информация, възможности за обучение и мерки за защита на хората с увреждания чрез достъпни средства, режими и формати на комуникация, за да се даде възможност за безопасно и отговорно използване на новите информационни и комуникационни технологии и да се избегнат вредните им странични ефекти. Такива странични ефекти включват, наред с други, кибертормоз, измами и сексуално насилие или експлоатация чрез сайтовете на социалната мрежа, особено по отношение на деца и млади хора с увреждания.

Ще се насърчават средствата за масово осведомяване да бъдат достъпни за хората с увреждания и да представят темата в областта на уврежданията с цел повишаване на гражданското самосъзнание и осведоменост.

МЕРКИ

- Извършване на установените законодателни и нормативни промени, съобразно одобрената Концепция в изпълнение на член 9 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания по отношение на достъпността на архитектурната среда от страна на ведомствата с ресурси по съответните нормативни актове.

- Хармонизиране на националните нормативни актове с влезли в сила изисквания за достъпност на европейски регламенти, директиви и стандарти.

- Възприемане и улесняване на използването на езика на знаците, Брайловата азбука, допълващи и алтернативни способности на комуникация.

- Създаване на условия за достъп до информация чрез българския жестов език. Осъществяване на дейности, свързани с използването и развитието му.

- Повишаване защитата на интересите на хората с увреждания чрез избор и равен достъп до свързани крайни устройства и специфично оборудване.

- Осигуряване на достъп до електронни съобщителни услуги, включително услугите за спешни повиквания и услуги със социална значимост, предоставяни чрез номерата от номерационен обхват 116000 и други хармонизирани услуги със социална

значимост, предоставяни чрез номера от този обхват, равностоеен на достъпа, предоставян на мнозинството крайни потребители ползватели.

- Осигуряване на подробна информация за продуктите и услугите, предназначени за потребители с увреждания в ясна, изчерпателна и леснодостъпна машинно-четима форма и във формат, който е достъпен за потребители с увреждания в съответствие с действащото законодателство и правото на ЕС в областта на хармонизирането на изискванията за достъпност на продукти и услуги.

- Насърчаване на достъпността и използването на универсален дизайн, в допълнение към помощните устройства и по отношение на достъпа до стоки, услуги и информация за хора с увреждания, в т.ч. за защита на хората с увреждания чрез достъпни средства, режими и формати на комуникация за безопасно и отговорно използване на новите информационни и комуникационни технологии.

- Осигуряване на адаптиран железопътен, морски и въздушен транспорт при устойчиво развитие и висока степен на сигурност в националния транспортен сектор.

- Подобряване на достъпността до информацията и гарантиране, че транспортните оператори предоставят информация за пътуване във формати, до които всички пътници могат лесно да имат достъп и разбиране, преди и по време на пътуване, за повишаване на осведомеността относно задълженията на транспортните оператори, информираност и прилагане на правата на пътниците.

- Подобряване на физическата инфраструктура – гарантиране, че превозните средства, гарите и уличната мрежа са проектирани, изградени и експлоатирани така, че да са лесни за използване за всички.

- Обучение на персонала – гарантиране, че персонала разбира нуждите на хората с увреждания с физически, психически, когнитивни или сензорни увреждания и може да осигури по-добра помощ.

- Гарантиране на бъдещето на приобщаващия транспорт – оползотворяване на технологичния напредък и въвеждане на нови бизнес модели за предоставяне на възможности за всички, а хората с увреждания са включени в техния дизайн.

- Осигуряване на възможности за включване в дистрибуционните канали за съобщения на железопътните транспортни предприятия на подробна информация за оказване на съдействие при пътуване на хора с увреждания.

- Засилване на ролята на транспортните железопътни предприятия в предлагането на социални облекчения при регулярно пътуване на хората с увреждания и техните придружители, с цел достигане до съответното болнично заведение, извън населеното място.

- Увеличаване обхвата на компенсирани пътуванията с железопътен транспорт на хората с увреждания и техните придружители от страна на съответните отговорни държавни институции.

- Улесняване на физическия достъп до местата за снабдяване с превозни документи, чрез въвеждане на съответните промени и стандарти от страна на железопътните транспортни и инфраструктурни предприятия.

- Осигуряване на специални условия за движение, спиране и паркиране на моторни превозни средства, управлявани или ползвани от хора с увреждания.

- Осигуряване на възможности за разширяване обхвата на достъпния градски транспорт за хора с трайни увреждания.

- Създаване на разширена система за транспорт „врата до врата“ за хора с тежки двигателни и множество увреждания.

- Гарантиране на пълноценно упражняване на всички права на хората с увреждания без дискриминация по признак увреждане с услугите на Националните доставчици на медийни услуги Българската национална телевизия и Българското национално радио, чрез осигуряване на информация в различни програмни територии в достъпен формат за тях и посредством технологии, подходящи за различните видове увреждания – включване на специализирани субтитри, език на знаците, аудио-описание, аудио-субтитри, достъпни мултимедии, както и други писмени, звукови, на опростен език, дикторски, допълващи и алтернативни способи на комуникация.

- Осигуряване на възможности за предоставяне на висококачествени и високотехнологични помощни технически средства, в т.ч. подходяща компютърна конфигурация и специализирани софтуерни програми; адаптирани технически и медицински устройства, други подобни средства и приспособления, съобразно специфичните нужди за създаване на достъпна среда, свързана с комуникацията, мобилността и свободното придвижване на хората с увреждания.
- Насърчаване на лица, произвеждащи и предоставящи средства за придвижване, устройства и спомагателни технологии, като се вземат предвид всички аспекти на мобилността и достъпността на хората с увреждания.
- Развитие на научноизследователска дейност за разработване и апробиране на иновативни помощни технически средства и специализирани софтуерни програми за хората с увреждания в подкрепа на мобилността и достъпността им.
- Засилване на ролята на средствата за масово осведомяване в сферата на масовите комуникации за промяна на езика и начина на представяне на хората с увреждания в медийното пространство и информираност на обществото за препятствията, свързани с достъпната среда.

Очаквани резултати:

Създадени условия и възможности за хората с увреждания да живеят самостоятелно и да участват пълноценно във всички аспекти на живота чрез премахване на преградите пред достъпността на средата в цялост и подобряване на мобилността в нея.

Повишаване на гражданското самосъзнание и солидарността относно необходимостта от гарантиране на достъпна среда и адекватни възможности за хората с увреждания за социално включване чрез осигурен достъп, основан на принципите на разумни улеснения и универсален дизайн.

ПРИОРИТЕТ 2: ОСИГУРЯВАНЕ НА ДОСТЪП ДО ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ И ОСИГУРЯВАНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ.

Хората с увреждания в България продължават да срещат проблеми във връзка с достъпа до образование и обучение. Голяма част от тях прекъсват преждевременно образованието си. Универсалното начално образование е непостижимо без приобщаването на децата със специални образователни потребности. Културните бариери, физическият достъп до училищата и транспорта и достъпът до технически помощни средства също са проблеми, които се налага да бъдат решени. За да са ефективни резултатите, приобщаващото образование изисква инвестиции в изграждането на сгради без архитектурни препятствия. Освен това се изисква и подходящо обучение на учителите за предоставяне на нужната подкрепа на децата и учениците със специални образователни потребности.

Получаването на образование за децата и учениците със специални образователни потребности е важен фактор за успешното им приобщаване в обществото. Този приоритет е с насоченост към образователната подготовка, която е ключова за деца, ученици със специални образователни потребности и пълнолетни хора с увреждания. Усилията ще бъдат фокусирани към формиране на толерантност и уважение, както и към преодоляване на негативните обществени нагласи към уврежданията и приобщаващото образование.

За осигуряване на равен достъп до качествено образование и за приобщаване на всяко дете и ученик активно ще се работи по създаване на условия за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, която осигурява подходяща физическа, психологическа и социална среда за развиване на способностите и уменията им. Политиките, свързани с осигуряването на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, както и на разумни улеснения за участие на ученици със специални образователни потребности в националното външно оценяване и в държавните зрелостни изпити, са приоритетни политики на Министерството на

образованието и науката.

Ще бъдат предприети действия за осигуряване на условия за въвеждане и развитие на приобщаващото образование, насочено към отчитане на образователните потребности на всички деца и ученици, с акцент на децата и учениците със специални образователни потребности.

Ще продължи системното реализиране на обученията на експерти от регионалните управления на образованието, на директори и педагогически специалисти, свързани с приобщаващото образование и работата с деца и ученици със специални образователни потребности, както и с ранното оценяване на потребностите на децата.

Предстои въвеждането на функционална оценка чрез ICF-CY Международна класификация на функционирането на човека, уврежданията и здравето за деца и младежи, разработена от Световната здравна организация.

Ще продължи реализирането на дейности и функции, касаещи специалните училища и центровете за специална образователна подкрепа за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности.

Продължава модернизацията на специалните училища и центровете за специална образователна подкрепа по различни национални програми и европейски проекти. Ще продължи процеса по развитие на дейността на училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие, който подпомага осъществяването на държавната политика за осигуряване и предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците чрез организиране на дейности за развитие на индивидуалните им способности и дарования в областта на науките, технологиите, изкуствата и спорта.

Всяка календарна година всички деца и ученици, включително и деца и ученици със специални образователни потребности, които отговарят на условията от Наредбата за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби, придобиват право на едногодишна стипендия и на еднократно финансово подпомагане с класирането си на първо, второ и трето място на национални и международни състезания, конкурси и олимпиади в областта на науката, изкуствата и спорта.

В контекста на съвременното общество на знанието ученето през целия живот се смята за критичен фактор за развитие на успешна кариера. С цел насърчаване на ученето през целия живот са приети редица стратегически документи и програми, които в последствие водят до развитието на Национална стратегия за учене през целия живот в периода 2014 – 2020 г., насочена към постигането на европейската цел за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Отличителен белег на българската стратегия за учене през целия живот е цялостният подход, като по този начин се обхващат всички области на ученето.

В този дух ще продължат предприетите действия за прилагане на образователен подход, който подпомага развитието на всички учещи и допринася за изграждането на мислещи, можещи и инициативни личности, способни да се справят с промените и несигурността. Също за осигуряване на образователна среда за равноправен достъп до учене през целия живот, за активно социално включване и активно гражданско участие. Ще се прилагат мерки за стимулиране на образование и обучение, съобразено със специфичните образователни потребности, изискванията на икономиката и промените на пазара на труда. Фокусът ще бъде върху предучилищното възпитание и подготовка, общото училищно образование, професионалното образование и обучение, висшето образование, продължаващото обучение на възрастни, валидирането на резултати от неформално обучение и самостоятелно учене.

Дуалната система на обучение като комбинация от обучение в предприятието и в професионалното училище гарантира свързване на теорията с практиката. Поради тази причина се радва на международно признание. Ще се търсят възможности тази система да бъде прилагана още по-задълбочено в България, включително в подкрепа на развиване на знанията и уменията на хората с увреждания.

МЕРКИ

- Гарантиране на достъпност на приобщаващото образование в контекста на физическата достъпност и по отношение на използваните форми на комуникация, и др.
- Ранно включване и ранна интервенция на децата и учениците със специални образователни потребности.
- Обучение и подготовка на педагогическите специалисти за работа с деца и ученици със специални образователни потребности.
- Осигуряване на условия за провеждане на професионално консултиране и ориентиране за ученици със специални образователни потребности.
- Осигуряване на условия за предоставяне на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности.
- Осигуряване на условия за включване на децата и учениците със специални образователни потребности в занимания по интереси и в дейности за ангажиране на свободното време.
- Създаване на условия за оказване на подкрепа в обучението на студенти, специализанти и докторанти с увреждания, в т.ч. чрез подходящи методи и средства за комуникация и информация в достъпен формат, което да способства за пълноценно академично израстване.
- Извършване на анализ на възможностите за подходяща образователна подготовка на хората с различни видове увреждания.
- Подготовка и въвеждане на подходящи учебни програми.
- Осигуряване на условия в центровете за специална образователна подкрепа за извършване на диагностична, рехабилитационна, корекционна и терапевтична работа за деца и ученици със специални образователни потребности.
- Осигуряване на равен достъп и възможности за учене през целия живот.
- Развитие на система за проучване и прогнозиране на търсенето на работна сила с определена квалификация, вкл. в контекста на уврежданията.
- Развитие на система за валидиране на резултатите от неформалното обучение и самостоятелното учене, в т.ч. в подкрепа на хората с увреждания.
- Определяне на видове дейности, които могат да изпълняват хората с увреждания, в зависимост от увреждането им и в тази връзка подпомагане на процеса за учене през целия живот, предвид специфичните потребности.
- Стимулиране на работодатели за подкрепа развитието на възможностите и уменията на хора с увреждания, вкл. обучение на работодатели и служители за работа с хора с увреждания.
- Осигуряване на условия за въвеждането на функционална оценка чрез ICF-SY (Международна класификация на функционирането на човека, уврежданията и здравето за деца и младежи).

Очаквани резултати:

Подобряване на приобщаващото образование като приоритетна образователна политика с ефективни, ясни и достъпни модели и механизми за гарантиране на качествени резултати и адекватна подготовка на децата и учениците със специални образователни потребности.

Развитие на процеса на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси за премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците със специфични образователни потребности във всички сфери на живота на общността.

Надграждане на добрите практики в областта на приобщаващото образование и ученето през целия живот като ключов елемент за бъдеща дългосрочна социализация и подходящ стандарт на живот за хората с увреждания.

ПРИОРИТЕТ 3: ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТ НА ДОСТЪПНИ И КАЧЕСТВЕНИ ЗДРАВНИ УСЛУГИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ДОСТЪП ДО АБИЛИТАЦИЯ И РЕХАБИЛИТАЦИЯ, БЕЗ ДИСКРИМИНАЦИЯ ПО ПРИЗНАК УВРЕЖДАНЕ

Достъпът до здравни услуги за хората с увреждания, който намира израз в националното законодателство и в стратегическите документи в сферата на здравеопазването, се основава на разбирането, че за осигуряването на добро качество на живот и равнопоставен достъп до всички нива на здравната система на хората с увреждания трябва да се прилага комплексен и интегриран подход по отношение на здравните, социалните, образователните и други техни потребности.

Основният принцип на здравната политиката по отношение на хората с увреждания се свързва с това, че медицинските дейности, свързани с първичната и вторичната превенция на уврежданията са от изключително значение за осигуряване на равнопоставен достъп до качествена медицинска помощ за хората с увреждания. С цел минимизиране на рисковете от заболявания, водещи до увреждания, усилията на първичната превенция се насочват към промоция на здраве, профилактика и ранна диагностика на болестите. Важно значение има развитието на пренаталната диагностика и последващите медицински грижи за здравето на децата и хората във всички възрастови групи. Вторичната превенция на уврежданията е свързана с възможностите на здравната система да осигури своевременна и качествена медицинска помощ с цел максимално възстановяване на здравето. Затова усилията ще да бъдат насочени към дейности, свързани с повишаване на качеството на превантивната, диагностичната, лечебната и рехабилитационната дейност на здравната система.

По отношение на превенцията и първичната профилактика на уврежданията от изключителна важност са комплексните медицински грижи за здравето на децата и на възрастните хора във всички възрастови групи. Прилагането на комплексен медико-социален подход в грижите за деца, в т.ч. недоносени, деца с увреждания и хронични заболявания, деца в риск от проблеми в развитието и подкрепа на техните семейства, осигуряването на комплексно интердисциплинарно медицинско обслужване за деца с хронични заболявания и специални потребности, както и развитието на интегрирани междусекторни услуги за деца и семейства, включително с цел превенция на институционализацията на грижите за деца, ще заемат важно място при реализирането на политиката в сферата на здравеопазването. Преструктурирането на здравната система, което да отговаря на потребностите и по този начин да осигурява своевременен достъп до необходимата превантивна грижа, включваща и медицинската рехабилитация като основна нейна компонента, противодействаща на възможността за повишаване степента на инвалидизиране, както и технологичната осигуреност на лечебните заведения, са необходими за осигуряване на грижа, съответстваща на европейските и световните стандарти за диагностика и лечение. Развитието на високотехнологични диагностични и лечебни услуги и развитието на структури за рехабилитация, за продължително лечение и палиативни грижи е важен акцент. Създаването на медицински центрове с легла за наблюдение и лечение до 48 часа и създаването на структури за дългосрочни грижи, които да осигуряват цяла гама от социални и медицински грижи, в т.ч. на мобилни медицински грижи, на амбулаторни услуги, физиотерапия, услуги за дневни грижи и в известна степен грижи за отдых и палиативни грижи, предоставяни както на място, така и в домашна среда, са много необходими.

За подобряване на качеството на живот и ограничаване на тежестта на хроничните заболявания и уврежданията е необходимо да бъде възприет подход, който е насочен към промоцията на здравето, профилактиката на заболяванията, ранната диагностика и по-доброто управление на здравословното състояние. Усилията ще бъдат насочени към укрепване капацитета на общественото здравеопазване чрез провеждане на активни, ефективни и ефикасни промотивни, профилактични, лечебни и рехабилитационни дейности с акцент към хроничните незаразни болести.

Подобряването на достъпа, качеството, ефективността и контрола на медицинските дейности също ще е в обхвата на действие на Министерство на здравеопазването, едновременно с провеждането на ефективна лекарствена политика и развитие на човешките ресурси в сферата на здравеопазването.

Важна част от рехабилитационния процес за хората с увреждания е осигуряването в максимална степен на самостоятелност и независимост в ежедневието чрез подходящи технически помощни средства. В тази връзка е необходимо подобряване на механизмите за осигуряването им, като същевременно се въведе и стриктен контрол върху предписването им с оглед оптимално разходване на средствата по предназначение. В областта на медицинските изделия акцента е поставен върху създаване на стабилна, прозрачна, предсказуема и устойчива нормативна уредба за медицинските изделия, гарантираща високо ниво на безопасност и закрила на здравето.

Друг проблем, към който са насочени усилията, е промяна на модела на медицинската експертиза, модернизирание организацията на процеса на медицинската експертиза, чрез улеснение в комуникациите във връзка с електронизацията на процесите, постигане на по-голяма бързина и информираност чрез диференциран достъп до необходимите данни. Не на последно място медицинската експертиза се нуждае от различно ниво на контрол за да се намалят случаите на злоупотреби с болничните листове и експертните решения за трайна неработоспособност/вид и степен на увреждане, като гарант за съхраняване и правилно разходване на обществения финансов ресурс, свързан с обезщетенията и различните форми на социална подкрепа.

През последните години Министерство на здравеопазването съвместно с Министерството на труда и социалната полка предприема мерки за разработване на нов модел на експертизата на уврежданията с прилагане на подход, базиран на европейските стандарти и практики и Международната класификация на човешката функционалност, уврежданията и здравето (ICF) на Световната здравна организация, акцентиращ върху функционалността, възможностите за разгръщане на потенциала и мерките за социално включване на хората с увреждания. Дейностите в тази насока се реализират в рамките на проект BG05M90P001 - 3.010 „Експертиза на работоспособността“, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г.

Иновативните решения в областта на електронното здравеопазване ще подпомогнат профилактиката и превенцията на болестите, като ще дадат възможност за по-ефективни начини на организиране и предоставяне на здравни услуги и грижи. Въвеждането на Национална здравно информационна система, както и други системи за електронно здравеопазване ще допринесе за съкращаване на времето за обслужване на пациенти и повишаване на качеството на здравните услуги, ще увеличи възможностите за предоставяне на различни дистанционни здравни услуги. Предвижда се да бъде разработена и приложена концепция за развитие на телемедицината, особено за пациенти в труднодостъпни и отдалечени райони, както и за пациенти със специфични потребности - болни с хронични заболявания, възрастни хора и др. Предвижда се въвеждането на иновативни приложения за мобилни услуги за наблюдение на състоянието на пациентите, което също ще спомогне да се подобри достъпа на населението до определени здравни услуги.

Мерките по този приоритет ще бъдат насочени към подобряване на достъпа до здравни услуги, повишаване разбирането сред лекарите и медицинските специалисти за човешките права, достойнството, самостоятелността и потребностите на хората с увреждания, посредством обучения и разгласяване на етичните стандарти на здравеопазването, както и за подобряване на координацията между различните здравни професионалисти, социалните и други услуги, предоставяни на хората с увреждания.

МЕРКИ

- Превенция на уврежданията, първична и вторична профилактика на уврежданията, включително в малките населени места.
- Усъвършенстване на системата на медицинската експертиза в съответствие с Международната класификация на човешката функционалност, уврежданията и

здравето (ICF).

- Усъвършенстване на механизмите за осигуряване на медицински изделия и технически помощни средства, включително и на индивидуални протези и ортези и други спомагателни устройства и технологии, предназначени за абилитация и рехабилитация на хората с увреждания.
- Подобряване на достъпа до доказано ефективни терапии и лекарствени продукти, включително иновативни.
- Създаване на условия за развитие на мрежа от услуги за рехабилитация и дългосрочни грижи за деца и хора с увреждания.
- Повишаване капацитета на медицински специалисти по въпросите на хората с увреждания, с акцент ранно идентифициране на рисковете за здравето водещи до увреждане, необходимостта от ранна интервенция, както и консултиране и ефективна комуникация с хората с увреждания.
- Развитие на електронното здравеопазване.

Очаквани резултати:

Подобряване на достъпа, качеството, ефективността и контрола на медицинските дейности, в т.ч. на превантивната, диагностичната, лечебната и рехабилитационната дейност на здравната система.

Минимализиране на рисковете от заболявания, водещи до увреждания, чрез първична превенция, насочена към промоция на здраве, профилактика и ранна диагностика на болестите.

Подобряване на капацитета на медицинските специалисти в здравната система.

Подобряване на комплексния подход по отношение на здравните, социалните, образователните и други потребности за осигуряването на добро качество на живот, ограничаване на тежестта на хроничните заболявания и уврежданията и равнопоставен достъп до всички нива на здравната система за хората с увреждания.

ПРИОРИТЕТ 4: ОСИГУРЯВАНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАБОТА И ЗАЕТОСТ И ПОДХОДЯЩИ УСЛОВИЯ НА ТРУД

Конституцията на Република България регламентира правото на труд на всички граждани, в т.ч. на хората с увреждания и ангажира държавата да се грижи за създаване на условия за осъществяване на това право.

Основните подходи при изпълнението този приоритет са насочени към активиране на хората с увреждания за включване в пазара на труда, осигуряване на подходящи форми на заетост за хората с увреждания, повишаване на квалификацията и уменията им и гарантиране на адекватни условия на труд и работна среда.

Пътят към пълноценна заетост на хората с увреждания минава през оценка на тяхната работоспособност. Без тази оценка дълбоко вкорененото разбиране, че „инвалидизацията“ означава неработоспособност няма как да бъде преодоляна. Тази стигма е в основата на проблема, свързан с незадоволителното участие на хората с увреждания на пазара на труда. Без нейното преодоляване всяко действие в тази област ще се оприличава на компромис, но не и на реална и пълноценна трудова реализация на хората с увреждания. В предстоящия период е необходимо да бъде довършена работата по разработване на механизъм за оценка на работоспособността на хората с увреждания като предпоставка и гаранция за равноправно и пълноценно включване в пазара на труда.

С оглед развитието на икономическите процеси към дигитална икономика и икономика на знанието, функционалните дефицити би следвало постепенно да отпаднат като преграда пред реализацията на хората с увреждания на пазара на труда. Необходимо е да се формира политика и практики, в които да се намери синергията между интересите на основните участници в процеса на реализацията на хората с увреждания на пазара на труда. Необходимо е изграждането на модел, в който хората с

увреждания, службите по заетостта и работодателите да са еднакво заинтересовани от постигането на положителен резултат. Подобни модели и практики съществуват в редица европейски страни и те могат да бъдат успешно приложени у нас в рамките на периода на действие на настоящата стратегия.

Активното участие на хората с увреждания, особено на пазара на труда, е сред основните приоритети в дългосрочен план на правителството, както и в изпълнение на изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Неговото гарантиране изисква целенасочени последователни действия с оглед да бъде оказан дългосрочен ефект върху развитието на икономическия и на социалния потенциал на хората с увреждания.

Пазарът на труда е динамичен, изискванията на бизнеса се повишават, за да отговорят на промените, и всичко това налага да се развиват и модернизират публичните системи с фокус към нови механизми за подкрепа на социално уязвимите групи, вкл. хората с увреждания. Дигитализацията, технологичният прогрес и новите форми на заетост създават благоприятна основа за подпомагане на трудовата реализация и редица оптимални възможности в подкрепа на заетостта.

Ще продължи провеждането на активните политики, насочени към хората с увреждания за интеграция на пазара на труда. Ежегодно в националните планове за действие по заетостта ще се включват програми/проекти и насърчителни мерки за обучение и заетост за насърчаването на работодатели да наемат на работа безработни хора с увреждания като една от групите в неравностойно положение на пазара на труда. Съгласно законодателството в областта те могат да участват без ограничения при устройване на работа на първичния пазар на труда, във всички програми и мерки за обучение и заетост, и в обучение на възрастни, както и по проекти, финансирани от Европейските инвестиционни и структурни фондове и проекти и програми, финансирани от други международни финансови институции и донори, при условие, че отговарят на изискванията за включване. Активирането на хората с увреждания за включване в пазара на труда е ключово. Агенцията по заетостта прилага широк набор от услуги по заетост. В зависимост от индивидуалните потребности на лицата ще продължат да се предоставят услуги по информиране, консултиране, психологическо подпомагане, мотивиране за активно поведение на пазара на труда, насочване към подходящи програми и мерки за заетост и обучение, насочване към свободни работни места на първичния пазар на труда, включване в обучение за възрастни. Акцентът ще бъде в предоставянето на индивидуализирани, цялостни услуги в унисон с предвиденото развитие и укрепване на капацитета на агенцията като публична институция, отговорна за изпълнението на политиките и предоставяне на услуги в сферата на заетостта и за подобряване активирането и включване в устойчива заетост на неактивните и уязвимите групи на пазара на труда, в т.ч. чрез дизайн на нови и на подобрени услуги, които да включват изготвени стандартизирани пакети от услуги за уязвимите групи на пазара на труда, съобразно техните специфични потребности, вкл. и за лица с увреждания. Дирекциите „Бюро по труда“ ще продължат да работят активно с безработни лица с трайни увреждания. Продължава прилагането на индивидуален подход. Ще се предоставят подходящи услуги по заетостта с оглед съдействие за своевременното устройване на работа, съобразени със специфичните нужди, здравословно състояние, придобити образование и квалификация, др.

В условията на дефицит на кадри на пазара на труда, засилени миграционни процеси и демографска криза резервът от потенциална работна сила в лицето на хората с увреждания е много важен. Затова ще продължат усилията в посока хората с увреждания да бъдат подкрепени и потенциалът им да бъде използван пълноценно, както и за промяна в стереотипите по отношение на капацитета и възможностите им. Заетостта в обичайна работна среда предполага най-бърза социализация на хората с трайни увреждания и ще се подкрепя все повече, вкл. чрез иновативни подходи. По този начин ще се създават по-добри условия и мотивация за хората с увреждания за

включването им на пазара на труда, с оглед получаване на доходи от трудова дейност, наличие на осигурителен принос и съответните социално-осигурителни права, изграждане на социални контакти и др. Ръстът в заетостта на тази целева група би рефлектирал в позитивен план върху икономиката и устойчивото икономическо развитие към 2030 г., като се отчете, че получаването на доходи е обвързано с повишаване на потреблението, влияе върху данъчната и осигурителната система, чрез генериране на приходи за държавния бюджет и с ефект за бизнеса. Това ще позволи известна сегрегация по отношение на провежданата социална политика в цялост и намаляване установяването на трайна зависимост от съответни помощи.

Реализирането на дейностите в областта на корпоративната социална отговорност съвместно със заинтересованите страни от бизнеса, публичния и гражданския сектор осигурява важни ползи за предприятията по отношение на управлението на риска, спестяване на разходи, достъп до капитал, връзки с клиентите, управление на човешките ресурси, способност за иновации и се основава на ценности, върху които може да се изгради по-сплотено и социално ангажирано общество. Приоритетите в областта на социалната икономика и корпоративната социална отговорност се реализират в изпълнение на Националната концепция за социална икономика, Закона за предприятията на социалната и солидарна икономика, както и в изпълнение на Стратегия за корпоративна социална отговорност 2019-2023 г.

Оказването на адекватна подкрепа за включване в заетост и обучение на лицата от уязвимите групи, ще допринесе за интеграция им в социалните предприятия, приобщаването им в конвенционалния сектор, а по този начин и повишаване на жизнения им стандарт. Чрез осигуряване на заетост на лица от уязвимите групи, включително хора с трайни увреждания в обществото, социалната икономика спомага за обединяване на икономическия и социалния ресурс за преодоляване на социалната изолация и води до намаляване на риска от бедност и социално изключване, до устойчивост на мерките в сферата на социалната политика. В сферата на заетостта социалните предприятия предоставят услуги, свързани с насърчаване възможностите за заетост и кариерно развитие за хора с увреждания, продължително безработни лица и други уязвими групи лица на пазара на труда, както и предоставянето на съдействие при насочването към работно място, осигуряването на заетост и завръщане към работното място. Също насърчаване на възможностите за самостоятелна заетост, предприемачество и стартиране на самостоятелен бизнес. Влиянието на социалната икономика е в две посоки – икономическа и социална. Социалните ползи се измерват с интеграцията и заетостта на хора в неравностойно положение, с приноса към процеса на социално включване и създаване на социален капитал. Пазарът на труда е силно повлиян от ускореното навлизане на новите дигитални технологии в бита и бизнеса, което променя характера на трудовите отношения. Социалната ангажираност на компаниите предполагат нови форми на заетост. Търсените умения стават все по-многообразни и предполагат учене през целия живот.

Сферата на социалните услуги се развива и ще бъде оптимално интегрирана и за подпомагане устройването и задържането на работни места за хора с увреждания. В не малко случай за упражняване на трудова дейност е налице нужда от допълнителна специална подкрепа и персонални подкрепящи мерки за човек с увреждане, в т.ч. подкрепа за придобиване на умения, изграждане на трудови, социални и общоприети навици за реализация на отворения пазар на труда и/или за повишаване на възможностите за включване в заетост. Ще се подобрява подкрепата за насърчаване на обвързаността на социалните услуги с пазара на труда и мерки за постигане на плавен преход от защитения/подкрепения към отворения пазар на труда за работа в обичайни условия. Осигуряването на достъп до услуги и най-вече достъпът до социални услуги и заетост, е друг ключов инструмент за преодоляването на последиците от бедността и социалното изключване. Важно е и ориентирането към проучвания и анализи за оказаната подкрепа за хората с увреждания основно във връзка със здравеопазване, образование, заетост.

Ще се подобряват в цялост възможностите и ще се оптимизират механизмите за

насърчаване на заетостта на хората с увреждания на отворения пазар на труда.

Повишаването на осведомеността сред обществеността и частните компании за разумните улеснения на работното място е от важно значение, както и насочеността към разработване и/или усъвършенстване на модела за обучителни програми за хора с увреждания относно уменията, изисквани на пазара на труда, вкл. умения в предприемачество.

Достъпът до трудовия пазар на хората с увреждания до голяма степен зависи от квалификацията, получена чрез професионално обучение. Самото професионално обучение може да започне единствено след придобиването на образователен минимум. Това означава, че за да могат хората с увреждания да участват по-активно на трудовия пазар, е необходимо да им бъде осигурен ефективен достъп до образователната система. Придобиването на професия е един от най-ефективните начини за себеутвърждаване и реализация, затова професионалното ориентиране и кариерното консултиране ще са важни задачи на държавната политика. Ще се създават условия за осигуряване на професионално ориентиране на хората с увреждания, което изисква специална подготовка и има редица специфични характеристики, вкл. определени техники за диагностика на професионалните наклонности и интересите и вземане под внимание на ограниченията по здравословни причини.

Повишаването на квалификацията и уменията на безработните лица с увреждания ще им даде възможност да постигнат при равни други условия и по-висока производителност на труда. Подпомагането на тези безработни лица при търсене на работа, включването им в обучение и заетост, осигурява социално включване за тези хора, заработени доходи и осигурителни права, постъпления от данъци и осигуровки за държавата. Поемането на част от разходите за персонал на фирмите-работодатели, особено за малките и средните предприятия, е подкрепа и насърчаване те да създават нови работни места.

Корпоративната социална отговорност от друга страна предполага гъвкавост и изпълнение на каузи за предоставянето на мерки, които от една страна подкрепят нуждаещите се и същевременно да повишат имиджа на бизнеса сред обществеността.

Предвид на създалата се извънредна ситуация от пандемията в международен план, която породила преки негативни социално-икономически последици, нарушила икономическия тренд на развитие, внесе хаос и известно безсилие сред обществеността, посредством загуба на работа, ръст в нормата на безработица, трудности за малки и големи бизнеси, липса на доходи, неясна перспектива за домакинствата и редица др., социалната група на хората с трайни увреждания се нуждае от особено внимание чрез подкрепящи мерки, най-вече относно трудовата им реализация.

Ще продължат усилията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд за хората с увреждания в зависимост от спецификата на извършваната дейност.

МЕРКИ:

- Усъвършенстване на нормативната уредба в областта на заетостта на хората с увреждания.
- Внедряване на система за експертиза на работоспособността, въз основа на интегриран подход.
- Създаване на условия за мотивиране на хората с увреждания за активно поведение на пазара на труда.
- Прилагане на стандартизирани пакети от услуги по заетостта за хора с увреждания.
- Осигуряване на възможности за заетост на хората с увреждания за преодоляване на социалната им изолация и включване на пазара на труда, в т.ч. чрез осъществяване на активно посредничество за устройване на работни места, подходящи за тях.

- Насърчаване и подпомагане на работодателите да наемат на работа хора с увреждания, в т.ч. да осигуряват достъпна и подкрепяща за хората с увреждания работна среда.
- Стимулиране на заетостта на хората с увреждания в специализирана, подкрепена и защитена работна среда чрез инвестиции и стимули, включително за осигуряване на достъп до работното място и неговото адаптиране.
- Стимулиране на стопанската активност на хора с увреждания и насърчаване на предприемаческите им умения.
- Насърчаване на социалното предприемачество в подкрепа на заетостта на хората с увреждания.
- Създаване на условия за подобряване на конкурентоспособността на специализираните предприятия и кооперации, в т.ч. развитие на института на защитената заетост.
- Осигуряване на възможности за предоставяне на специализирани обучения за хора с увреждания, насочени към придобиване на ключови компетентности, вкл. на дигитални умения, необходими на пазара на труда, както и на възможности за повишаване производителността на труда на работещите хора с увреждания и пригодността им за заетост.
- Създаване на условия за включване в гъвкави форми на заетост за хората с увреждания.
- Подпомагане на процеса по рехабилитация и социална интеграция на хората с увреждания в работната среда.
- Подобряване на възможностите за професионално ориентиране и кариерно консултиране на хората с увреждания.
- Осигуряване на възможности за интегритет на услугите по заетостта и социалните услуги.
- Определяне на програми за създаване на защитени работни места в рамките на които възложителите имат право да запазят поръчки (на основание Директива 2009/81/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 г.; Директива 2014/24/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 г.; Директива 2014/ 25/ ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 г.).
- Определяне на програми за създаване на защитени работни места на хора с увреждания чрез запазени концесии (на основание Директива 2014/23/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014г. за възлагане на договори за концесия).
- Насърчаване на работодателите да предприемат мерки за подобряване и гарантиране на здравословните и безопасни условия на труд.
- Разширяване на съществуващите информационни и комуникационни възможности, за да се гарантира, че хората с увреждания получават информация в реално време за свободни работни места и възможности за обучение.
- Провеждане на кампании с цел промяна на нагласите на работодателите по отношение наемаването на работа на хората с увреждания.
- Осигуряване на възможности за повишаване степента на информираност на работодателите за възможностите на хората с увреждания в трудовия процес.

Очаквани резултати:

Пълноценно включване на хората с трайни увреждания в живота на общността и дългосрочна социализация чрез труд. Хората с увреждания имат възможност да работят, да си изкарват прехраната и са подкрепени, за да развият максимално своя потенциал.

Повишена активност и мотивация на хората с увреждания за участие на пазара на труда.

Подобрено взаимодействие с работодателите за осигуряване на работа за хора с увреждания и възможности за развитие на способностите им, въпреки функционалните ограничения.

Ефективно прилагане на активната политика по заетостта за осигуряване на социално-икономическа подкрепа на хората с увреждания.

Подобряване на социалния диалог за преодоляване на проблемите, свързани с обучителната подготовка за придобиване на умения и компетенции в подкрепа на заетостта на хората с увреждания. Повишена пригодност на заетост на хората с увреждания.

Увеличена норма на заетост на хората с увреждания и осигурена устойчивост.

Повишен стандарт и качество на живот на хората с увреждания чрез упражняване на трудова дейност.

Осигурени подходящи условия на труд за хората с увреждания.

Развитие на предприемачеството от и за хора с увреждания.

ПРИОРИТЕТ 5: ОСИГУРЯВАНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА УЧАСТИЕ В КУЛТУРНИЯ ЖИВОТ, В СПОРТА И ПРЕКАРВАНЕ НА СВОБОДНОТО ВРЕМЕ.

По този приоритет ще се подкрепя и насърчава участието на хората с увреждания в културни и спортно-развлекателни дейности като ще се насочат действията за осигуряване на равен достъп до културни и спортно-развлекателни дейности, включително такива, които са застъпени в училищната система и създаване на възможност за достъп на хората с увреждания до услуги от лица, ангажирани в организиране на спортно-развлекателни, културни и други дейности. Също осигуряване на достъп на културни, спортни и др. обекти за хората с увреждания, имащи специфични потребности при пространственото им придвижване за участието им в културния, обществен и спортен живот в страната; изграждане и/или адаптиране/обновление на съоръжения в съответните обекти, позволяващи ползване от хора с увреждания, в това число необходимата спортна екипировка/оборудване/помощни средства и др., както и прилагане на механизми за наблюдение в частния и в публичния сектор, санкции и процедури на обществени поръчки.

Участието на хората с увреждания в културния живот, почивката, свободното време и спорта е посочено в чл. 30 от Конвенцията за правата на хората с увреждания, който е свързан с прилагането на принципа на равнопоставеност и забрана на дискриминацията. Това участие може да бъде реализирано чрез предприемане на мерки, осигуряващи участие на хората с увреждания в културния живот, предоставяне на възможност на хората с увреждания да развиват и използват своя творчески, артистичен и интелектуален потенциал, не само в своя собствена полза, но и за благо на обществото, гаранции, че законите, защитаващи правата на интелектуалната собственост, не служат като необоснована или дискриминационна преграда пред достъпа на хора с увреждания до културни материали, участие на хората с увреждания в развлекателни и спортно-възстановителни дейности (осигуряване на участие, достъп до услуги, организиране на специфични дейности, достъп до съоръжения и обекти за спорт, отдих и прекарване на свободното време).

Ще продължи работата по усъвършенстване на законодателството в областта на културата, за подобряване на средата за физически и интелектуален достъп, за предоставяне на възможности на хората с увреждания да развиват и използват своя творчески, артистичен и интелектуален потенциал.

Ще се създават предпоставки за активно и пълноправно включване на хората с увреждания в културния, обществен и спортен живот на страната. Също за приобщаването им към съвременните културни ценности, исторически забележителности и спортни постижения и прояви, и осигуряването на равни възможности за култура.

В изпълнение на Член 30, т. 5 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания Министерството на младежта и спорта реализира програми за развитие на спорта сред хората с увреждания, които са с цел насърчаване към физическа активност и системно практикуване на спорт. С изпълнението на програмите, използвайки досегашните добри практики и натрупан опит в тази област, се създават условия за подпомагане на социалната интеграция, адаптацията и пълноценната реализация в обществения живот, и повишаване качеството на живот на хората с увреждания чрез тяхното включване в спортни занимания. Програмите се актуализират и развиват ежегодно, създавайки възможности за по-широк обхват сред хората с увреждания и достъп до спорт.

Министерството на младежта и спорта подпомага финансово учебно-тренировъчната и спортно-състезателната дейност, осъществявана от лицензираните спортни организации, развиващи спорта за хора с увреждания – организиране и провеждане на спортни занимания по различни видове спорт под ръководството на квалифицирани спортни специалисти, държавни първенства, спортни състезания и прояви за хора с увреждания, както и подготовката и участието на спортисти с увреждания в международни състезания. Ежегодно се финансират ученически игри за учениците от специалните училища. Ученическите игри за деца с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система дават възможност за лична изява в областта на спорта на децата и учениците със специални образователни потребности, както и за придобиване право на едногодишна стипендия на децата с изявени дарби, класирани по Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби за съответната календарна година.

Финансово се подпомага изпълнението на младежки дейности чрез национални програми за младежта с цел насърчаване на здравословния начин на живот и превенция на зависимости и/или агресия сред младежите. В целевата група задължително се включват и младежи (15-29 г.) в неравно положение, в т.ч. и младежи с увреждания.

Ще продължат действията в посока предоставяне на равна възможност на хората с увреждания да участват в развлекателни и спортно-възстановителни дейности за насърчаване и подпомагане на участието им в обичайни спортни дейности на всички равнища; за осигуряване възможност за хората с увреждания да организират, развиват и участват в развлекателни и спортно-възстановителни дейности, специално пригодени за хора с увреждания, като за целта насърчават предоставянето на такива хора равноправно с всички останали на подходящо обучение, тренировка и ресурси; за осигуряване за хора с увреждания на достъп до съоръжения и обекти за спорт, отдих и прекарване на свободното време; за осигуряване за деца с увреждания равноправно с всички останали деца на равен достъп до игри и спортно-развлекателни дейности, включително такива, които са застъпени в училищната система; за осигуряване за хората с увреждания на достъп до услуги от лица, ангажирани в организиране на спортно-развлекателни, туристически и други свързани със свободното време дейности.

Ще се търсят и създават възможности за адаптирана физическа активност за практикуване на спорт от хората с увреждания с цел подобряване на качеството им на живот чрез достъп до спортни обекти и съоръжения. Също възможност за създаване на спортни клубове на хора с увреждания и предоставяне на първенства и игри.

На законово ниво са регламентирани задължения на държавата, общините и спортните организации да създават условия за адаптирана физическа активност за практикуване на спорт от хората с увреждания с цел подобряване на качеството им на живот. Предвидено е задължение за държавата и общината да осигуряват достъп до спортни обекти за хора с увреждания. Предвидени са възможности за спортните федерации да създават условия за адаптираната физическа активност на хората с увреждания, както и за предоставяне на еднократни награди за спортисти, медалисти от европейски и световни първенства, олимпийски игри и аналогични първенства и игри за хора с увреждания. Уредена е също възможността за изплащане на пожизнена месечна премия за спортисти, медалисти от паралимпийски игри, прекратили активната си състезателна дейност, и създаване на спортни клубове на хора с увреждания.

Ще продължи насочеността към създаването на възможности за обезпечаване на нуждите на спортни организации с предмет на дейност развитие и подпомагане на спорта за хора с увреждания.

Ще се насърчава развитието на паралимпийското движение и на паралимпийските идеи в страната, с оглед организиране и координиране на участието на спортисти в паралимпийските игри и на българските спортни организации пред Международния паралимпийски комитет.

Заниманието със спорт допринася за подобряване на благосъстоянието на хората с увреждания, както и на тяхното физическо и психическо здраве. Същевременно следва да се увеличи тяхната лична мобилност и самостоятелност и да се насърчи социалното им приобщаване в тази сфера. Практикуването на спорт от ранна възраст носи допълнителни ползи за хората с увреждания благодарение на положителното въздействие върху развитието на двигателните умения, а това е от ключово значение за подобряване на качеството на живот като цяло на дадено лице.

МЕРКИ:

- Усъвършенстване на нормативната база в областта на културата;
- Подобряване на условията за интегрирано обучение в националните училища по изкуствата и културата;
- Стимулиране на талантиливи деца с увреждания;
- Подкрепа на творчески проекти, свързани с изявата, развитие на творческия потенциал и участие в културния живот на хора с увреждания;
- Оказване на методическа помощ на работещите в сферата на културата за подобряване на средата за достъпност на хора с увреждания и допълнителни потребности в музеи, галерии, театри, библиотеки и читалища;
- Ремонт и реконструкция на сгради в областта на културата за осигуряване на достъпна архитектурна среда.
- Осигуряване на условия и възможности за включване на хората с увреждания за участие в спортни занимания в свободното им време с оглед подобряване на физическата им активност, социална интеграция и рехабилитация.
- Осигуряване на условия и възможности за подготовка и участие на хора с увреждания в спортни състезания и прояви.
- Осигуряване на достъпна среда в спортните обекти.
- Осигуряване на условия и възможности за участие на ученици със специални образователни потребности в спортни състезания.
- Осигуряване на достъп до спортни обекти и съоръжения за хора с увреждания, в т.ч. изграждане и обновяване.
- Подкрепа на спортните организации в страната с цел разширяване на обхвата на хората с увреждания, включени във физическа активност и практикуване на спорт с оглед подобряване физическата им дееспособност, изява, пълноценно използване на свободното време и социалната им интеграция.
- Стимулиране на неправителствения сектор за създаване на условия за социално приобщаване чрез култура и спорт на хората с увреждания.

Очаквани резултати

Изградени достъпни културни, исторически, спортни обекти.

Осигурена възможност за хората с увреждания да се докоснат до културното и историческо наследство на страната ни.

Преодоляна изолация на хората с увреждания, чрез активното им социално включване в културния и спортния живот.

Пълноправно включване на хора с увреждания в обществото, чрез участието им в културни и спортни мероприятия, организирани от НПО сектора.

Повишен брой на хората с увреждания, включени в спортни дейности като провеждане на спортни занимания в свободното време, участие в спортни прояви от държавните спортни календари.

Подобрена спортна подготовка на спортистите с увреждания и постигнати призови класирания в международни първенства и състезания.

Изградени и обновени спортни обекти с осигурен достъп за хора с увреждания.

ПРИОРИТЕТ 6: ОСИГУРЯВАНЕ НА СОЦИАЛНА ЗАКРИЛА И ПОДКРЕПА В ОБЩНОСТТА

По този приоритет фокусът е върху осигуряване на равен достъп за хората с увреждания до подходящи и достъпни услуги, до социални програми и други форми на подпомагане, съобразени с персоналните нужди. Също действия в посока осигуряване на достъп за хората с увреждания, и по-конкретно жени и девойки и по-възрастни хора с увреждания, до програми за социална закрила с оглед намаляване на бедността и социално включване. От важно значение е осигуряването на достъп за хората с увреждания и техните семейства, особено живеещите в бедност, до помощ от държавата по покриване на разходите, свързани с увреждането, включително финансово подпомагане и социални услуги.

Ключово е адаптирането на системата за социална закрила чрез подобряване на нейния обхват и адекватност, спрямо специфичните нужди на хората с увреждания, предизвикани от функционалните им ограничения.

Социалните услуги в България имат важна роля за насърчаване на социалното включване на хората с увреждания. В синхрон с политиката в тази област ще продължат целенасочените интервенции за осигуряване на качествени услуги за подпомагане на хората с увреждания. Подкрепата чрез социални услуги спомага за създаването на среда, в която хората с увреждания могат да участват пълноценно в общността, да реализират своите права и да живеят достойно. Ще се работи за осигуряване на интегрирани публични услуги за хора с увреждания. Прилагането на иновативни подходи при предоставянето на интегрирани услуги за превенция и преодоляване на социалното изключване е важен фактор за създаването на условия и възможности за участие на хората с увреждания в обществения живот.

Със законодателството в областта на правата на хората с увреждания са създадени условия за реализиране на социално-икономическа подкрепа за хората с увреждания и техните семейства от държавата, чрез която те да бъдат максимално приобщени в обществото. С цел постигане на индивидуален подход при оценяване на потребностите от подкрепа, е променен модела за предоставяне на вида подкрепа на хората с увреждания, като съобразно своите потребности те имат право на индивидуална оценка, която е комплексна и изследва функционалните им затруднения, свързани със здравословното състояние и наличието на бариери при изпълнение на ежедневните и други дейности. На законово ниво е уредено осигуряването на финансова подкрепа, като един от инструментите за подкрепа на хората с увреждания и техните семейства. Тази подкрепа се гарантира със средства от държавния бюджет. Хората с увреждания имат право на финансова подкрепа в зависимост от потребностите им, определени в индивидуална оценка. Финансовата подкрепа се състои от два компонента: месечна финансова подкрепа съобразно степента на увреждането, и целеви помощи за предоставяне на медицински изделия, помощни средства, приспособления и съоръжения, за приспособяване на жилище, за покупка на лично моторно превозно средство, за балнеолечение и/или рехабилитационни услуги и за наем общинско жилище, съобразно заявена и установена потребност и при съблюдаване на нормативните изисквания. Чрез този вид финансово подпомагане се осигурява подкрепа за постигане на самостоятелност на хората с увреждания и тяхното пълноценно участие в обществения живот.

Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания изисква, при оценяване на увреждането и на възможностите за социално приобщаване, да се прилага индивидуален подход на процедурите за получаване на необходимата подкрепа. България ще продължи с усилията за признаване правата на всички хора с увреждания да живеят в общността чрез гарантиране на възможности за избор и осигуряване на ефективни и подходящи мерки, така че хората с увреждания да бъдат подпомогнати за

пълноценно упражняване на това тяхно право и за пълното им социално включване, в частност чрез осигуряване на достъп до набор от услуги в дома, социални услуги за подкрепа в общността и достъп до лична помощ, за преодоляване на изолацията и сегрегацията.

Ще продължава да се работи в посока подобряване и оптимизиране на процесите по извършване на индивидуалната оценка на потребностите и подобряване на механизма за отпускане на подкрепа, чрез търсене на рационални решения с всички заинтересовани страни.

От съществено значение ще бъде насочеността на усилията за усъвършенстване на нормативната уредба в областта на правата на хората с увреждания, синхронизирано с реформата в социалната сфера, в резултат на задълбочена оценка на натрупания опит, професионална експертиза, широко обществено обсъждане и сътрудничество.

В изпълнение на специализираното законодателство в областта на правата на хората с увреждания и Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, органите за социално подпомагане ще продължат да изпълняват дейности, приоритетно насочени към насърчаване на социално приобщаване и пълноценно и ефективно участие на хората с увреждания и техните семейства в сферите на обществения живот, чрез осигуряване на адекватна социална подкрепа за живот в общността.

Целта на предоставянето на лична помощ, регламентирана в българското законодателство като механизъм за подобряване на автономността на хора с увреждания, нуждаещи се от чужда помощ, е да се подпомогнат хора с увреждания да упражняват основните си права, да имат възможности за избор и водене на независим начин на живот, активно включване и участие в общността и достъп до различни услуги и дейности, съобразно изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (конкретно Член 19 Независим живот и включване в общността). Личната помощ е специфичен вид грижа, предоставяна на хора с тежки увреждания с потребност от чужда помощ, регулирана като механизъм, основан на финансова подкрепа, гарантирана от държавата, индивидуални нужди и личен избор. Прилагането на този вид подкрепа поставя човека с увреждане в по-активно положение и му дава възможност по отговорен начин да избира и управлява процесите на използване на грижите или съответните дейности, които допринасят за увеличаване на неговата автономност. Личната помощ за хора с увреждания, нуждаещи се от асистентска подкрепа, създава и условия за заетост на членове на семейството, ангажирани с обслужването на човек с увреждане и/или на външни асистенти с по-голяма устойчивост спрямо участието им в проекти и програми със сходна насоченост.

Ще продължават да се търсят оптимални решения за внедряване на механизми за обхващане на асистентската подкрепа, както и за гарантиране на достъпа на хората с увреждания до широк набор от социални услуги, подкрепа в домашна среда, с цел да се избегне изолацията и сегрегацията.

Важно е осигуряването на адекватна подкрепяща среда за хората с увреждания, чрез предоставянето на услуги при посещения в държавни, общински, здравни, културни и други институции и сходни.

От друга страна е важно организациите на и за хора с увреждания да бъдат насърчавани и подпомагани за изграждането и развитието на техния капацитет в защита на правата и интересите на хората с увреждания, предвид реализирането на дейности в обществена полза и застъпничество за тази целева група. Това ще гарантира прилагането на основен принцип, че във всички стъпки в процеса на социално приобщаване следва да бъдат включени самите хора с увреждания.

Пенсиите имат съществено значение за запазване на стандарта на живот на хората след пенсиониране, тъй като за по-голяма част от тях те са единственият източник на доход. Поради това, ще продължи осигуряването на правни и фактически възможности за повишаване на всички пенсии чрез тяхното осъвременяване, чрез увеличаване на минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст и на социалната пенсия за старост, от които се определят размерите на пенсиите за инвалидност, на социалните пенсии за инвалидност и на добавката за чужда помощ.

Ще се работи също в посока гарантирането на ефективен достъп до правосъдие на хората с увреждания, наравно с всички останали, включително чрез предоставяне на процедурни и подходящи за възрастта им мерки за подкрепа с оглед изпълняване на тяхната роля като преки и непреки участници, като свидетели във всякакви процесуални действия, в т.ч. в следствената и други предварителни фази.

Хората с увреждания често са субект на вземане на решения от други хора. Член 12 на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания прави опит да коригира този подход като признава дееспособността на хората с увреждания и предлага мерки за оказване на подкрепа на тяхното право да упражняват своята правоспособност, например чрез елиминиране на практиката да се назначават настойници, които вземат решения от името на лицата с увреждания и вместо това да се окаже съдействие на хората с увреждания, така че те да могат сами да вземат решения за себе си. Спазването на изискването на член 12 е предпоставка за реализиране на някои от другите права по Конвенцията, като правото на участие в политическия живот, достъп до справедливост или правото на семейство. Работна група към Министерството на правосъдието изработи проект на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа. Проектът има за цел да отстрани несъответствията на действащото законодателство с международните стандарти на Конвенцията за правата на хората с увреждания, ратифицирана със закон, приет от 41-ото Народно събрание на 26.01.2012 г. и обн. ДВ, бр. 12 от 10.02.2012 г. и препоръките на Комитета по националния доклад на България. С него се предлага въвеждането на комплекс от мерки, чрез които да се оказва подкрепа на лица с увреждания (с интелектуална и психосоциални разстройства), за да упражняват правата си самостоятелно, като същевременно се регламентира промяна в отношението към тях като към активни субекти на права. Със законопроекта се поставят две конкретни цели, а именно развиване на мерки за подкрепа, гарантиращи, че лицата, които имат затруднения при извършване на конкретни правни действия, ще получат необходимата подкрепа за упражняване самостоятелно на правата си, според своите желания и предпочитания, без заместване на волята им, и предвиждане на гаранции и предпазни мерки, за да бъде едновременно постигнато зачитане на желанието и личния избор на всяко лице, предпазването му в ситуации на сериозен риск от необратимо увреждане и защита на интересите на третите лица.

Като нови за българското законодателство са предвидени институтите на подкрепата при извършване на конкретни правни действия, подкрепеното вземане на решения и защитните мерки в ситуация на риск, съвместно вземане на решения, предварителна декларация и др. В проекта са уредени и правомощията на органа по подкрепеното вземане на решения, който е кметът на общината. По този начин се предвижда гарантиране и осигуряването на хората с увреждания на равнопоставеност пред закона и ефективен достъп до правосъдие наравно с всички останали, включително чрез предоставяне на процедурни и подходящи за възрастта им мерки за подкрепа с оглед ефективното изпълняване на тяхната роля като преки и непреки участници. Предвиждат се и изменения и допълнения на Семейния кодекс, свързани с отпадане на ограниченията за брак при лица с такива увреждания.

МЕРКИ:

- Създаване на условия за гарантиране на адекватна и устойчива социална подкрепа за хората с увреждания.
- Оптимизиране на системата за индивидуална оценка на потребностите, в т.ч. на възможностите за обвързване с експертиза на работоспособността на хората с увреждания.
- Осигуряване на лична помощ за подобряване автономността на хората с увреждания.
- Осигуряване на подкрепа чрез жестов език на лица с увредено зрение и на лица със сляпо-глухота.
- Осигуряване на публично финансиране на организациите на и за хора с увреждания за изпълнение на дейности в подкрепа на социалното приобщаване на хората с увреждания.

- Осигуряване на достъпни и интегрирани здравно-социални услуги за хората с увреждания, включително социални услуги в домашна среда за хора с увреждания.
- Въвеждане на дигитализация на услугите, включително телеасистенция, различни форми на електронни инструменти и ресурси.
- Закриване на специализираните институции за хора с увреждания.
- Създаване на стандарти за качеството на социалните услуги, предоставяни на хора с увреждания.
- Развитие на здравната и социална инфраструктура и оборудване за предоставяне на интегрирани здравно-социални услуги за хората с увреждания.
- Осигуряване на възможности за предоставяне на мерки за подкрепа при процедурни и всякакви процесуални действия, касаещи достъпа на хора с увреждания. Извършване на цялостна предварителна оценка на въздействието на проекта на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа с цел изследване на съотношението между формулираните цели и очакваните резултати и намиране на най - доброто решение и оптимален подход относно лицата с интелектуални затруднения и с психични разстройства и мерките за подкрепа.

Очакван резултат:

Гарантиране на адекватна и своевременна социална закрила за подобряване на жизнения стандарт на хората с увреждания.

Подобряване на качеството на социалната подкрепа в цялост с оглед включване на хората с увреждания в живота на общността.

Подобряване на достъпа до подходящи и достъпни услуги и други форми на социално подпомагане, съобразени с нуждите на хората с увреждания.

Осигуряването на ефективен достъп до правосъдие на хората с увреждания.

Насърчаване на гражданското общество в подкрепа на хората с увреждания.

ПРИОРИТЕТ 7: ГАРАНТИРАНЕ НА ПРАВАТА НА ДЕЦАТА С УВРЕЖДАНИЯ

Този приоритет е насочен към гарантиране на достъпа на децата с увреждания до всички права, регламентирани в Конвенцията за правата на детето на ООН и в Конвенцията за правата на хората с увреждания. Основните дейности по изпълнение на ООН на този приоритет са насочени към идентифициране и премахване на всички съществуващи бариери по отношение на гарантирането на правата на децата с увреждания. Важен елемент от гарантирането на правата на децата с увреждания е подкрепата на семейството, осигуряване на навременна медицинска грижа, целяща превенция на изоставянето, подходяща рехабилитация и медикаментозно лечение, съобразно идентифицираното заболяване. Осигуряване на възможности за развитие на детето във всички области на живота, чрез предоставяне на безплатни здравно-социални услуги, както за детето така и за неговото семейство. Всички мерки по този приоритет са насочени към оказване на подходяща помощ на родителите и законните настойници при осъществяване на тяхната отговорност по отглеждане на децата с увреждания и осигуряване на подходящи услуги в областта на грижите за децата от тази целева група.

МЕРКИ:

- Проследяване и скрийнинг на всяка бременност;
- Навременни и адекватни медицински грижи за децата с увреждания;
- Разработване на пакет от мерки и подходящи услуги за подкрепа (психо-социална и медицинска) за родителите/родителя на детето с увреждане;
- Осигуряване на подкрепяща среда за семейството/родителя и детето/децата;
- Разработване на мерки за гарантиране на достъп до образователни, транспортни, инфраструктурни, информационни и комуникационни услуги;
- Разработване на мерки за гарантиране на самостоятелното развитие на децата с увреждания.

Очаквани резултати:

Гарантиран и разширен достъп до медицински и профилактични дейности за всички бременни жени (вкл. неосигурени) за проследяване на бременността и здравни грижи.

Осигурен достъп до пакет от подходящи и навременни медицински грижи за децата с наследствени болести и вродените аномалии.

Осигурено предоставяне на специализирани услуги, съобразени с нуждите на децата с увреждания и техните семейства (роднини/близки/осиновители/приемни родители). Развита национална система за ранна интервенция за подкрепа на децата с увреждания, хронични заболявания и затруднения в развитието и техните семейства.

Разширен достъп и увеличено качество на рехабилитацията за децата с увреждания.

Повишено качество и разширяване на мерките за гарантиране на достъп до образователни, транспортни, инфраструктурни, информационни и комуникационни услуги.

Разработени и апробирани мерки, чрез които се гарантира самостоятелното развитие на децата с увреждания.

ЧАСТ V. ИЗПЪЛНЕНИЕ ФИНАНСИРАНЕ, И КООРДИНАЦИЯ

Стратегията ще се изпълнява до 2030 г. чрез планове за действие, които включват дейности, отговорни органи, финансови средства и индикатори. Отчитайки хоризонталния характер на политиката за правата на хората с увреждания, изпълнението на включените в плановете дейности по съответните мерки ще се осъществява от институциите и организациите, които са ги заложили, съобразно своите компетенции с цел постигане на очакваните резултати от изпълнението.

Процесът на изпълнение на Стратегията ще се проследява чрез система от индикатори за наблюдение и оценка, заложи в плановете за действие.

Финансовото осигуряване на заложените мерки в Националната стратегия се основава на презумпцията за оптимизирано използване на публичните финанси, устойчивост, стратегическо планиране и програмиране, както и търсене на добавена стойност на реализираните мерки в подкрепа на хората с увреждания, техните семейства и интегрирането им във всички сфери на обществения живот. Прилагането на програмното бюджетиране, включително и на междусекторни политики, допринася за постигане на добра интеграция на политиките в контекста на целите на общата политика за правата на хората с увреждания. Търси се ефективното разпределение на съществуващите бюджетни ресурси, както и тяхното ефикасно разходване по конкретните програми. По този начин се постига ефективно и прозрачно наблюдение на изпълнението чрез оценка на постигнатите резултати.

Основният източник на финансиране на дейностите в изпълнение на Стратегията е държавният бюджет и общинските бюджети. Най-големият допълнителен източник за финансиране са европейските фондове и програми и други национални и международни източници като релевантен инструментариум.

Необходимите средства за изпълнение на Стратегията ще се осигуряват в рамките на разчетените разходи за реализация на съответните секторни политики, заложи чрез бюджетите за съответната година на отговорните институции и организации за изпълнение на дейности по Стратегията, включително чрез национални програми, проекти, финансирани от европейски фондове, международни програми и проекти, както и чрез спонсорство, дарения и други източници. Всички насърчителни мерки ще бъдат реализирани при съобразяване с режима и правилата в областта на

държавните помощи като при нужда ще бъдат предприети и необходимите нормативни основания.

Плановете за изпълнение на Стратегията ще включват информация за финансовите средства, които ще обезпечават изпълнението на заложените мерки.

Националната стратегия за хората с увреждания 2021-2030 г., респективно плановете за действие за нейното изпълнение, ще допринесе за изпълнение на конкретно хоризонтално отключващо условие за осигуряване на финансиране по Европейските структурни и инвестиционни фондове, които са основните финансови инструменти на Европейския съюз за засилване на икономическото и социалното сближаване и съгласно Решение № 368 на Министерския съвет от 2019 г. за одобряване на списък с действия, отговорни институции и срокове за изпълнение на хоризонталните и тематичните отключващи условия за средствата от Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд+, Кохезионния фонд, Европейския фонд за морско дело и рибарство, Фонд „Убежище и миграция“, Фонд „Вътрешна сигурност“ и Инструмента за управление на границите и визите за програмен период 2021–2027 г.

За следващия програмен период фокусът за бъдещите инвестиции от ЕСФ+ е свързан с Европейския стълб за социални права. Чрез него ще се положи основата за още по-целенасочени и ефективни усилия за равни възможности, достъп до пазара на труда, справедливи условия на труд, социална закрила и приобщаване. Конкретно Принцип 17 прокламира интеграцията на хората с увреждания.

Политиката в областта на правата на хората с увреждания е многосекторна политика, реализирана не само чрез инструментите на социалната политика, но и от другите секторни политики, включително и от местните и регионални власти, обществени социални инициативи на неправителствения сектор и развитието на корпоративната социална отговорност. Основните акценти на политиката в областта като хоризонтална политика са свързани с изпълнението на секторните политики в областта на пазара на труда, образованието, здравеопазването, осигуряването на устойчивост и адекватност на социалните плащания, транспорта и информационните технологии, регионалното развитие и др.

Важно е осигуряването на добра координация между отговорните институции и припознаване на ангажименти по изпълнението на политиките в подкрепа на хората с увреждания в страната и създаването на условия за взаимодействие, консултации, открит диалог и споделяне на отговорността между всички заинтересовани страни. Планираните мерки ще бъдат допълвани с инициативи, изпълнявани и финансирани, извън заложените в стратегията мерки и средства. В тази връзка, ключова предпоставка за ефективното изпълнение на тези политики е наличието на добро междуинституционално взаимодействие и прилагане на интегриран подход.

Интегрираният подход ще спомогне за намаляване на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия, насърчавайки синхронизация на стратегическото планиране на регионално и местно ниво. Планираното изпълнение на интегриран подход и координацията на проекти, насочени към територии с общи характеристики и/или потенциали за развитие, има за цел чрез подходяща комбинация от ресурси и мерки да се подкрепи местното развитие. В основата на подхода стои тясна координация на различните публични политики на базата на местните специфики. Интегрирането на различни секторни дейности за въздействие представлява компонент на съобразеното с конкретното място разработване на политика. С подхода за интегрирано териториално развитие на районите се цели развитие на модел на партньорство и насърчаване на сътрудничеството между отделните заинтересовани страни на местно и регионално ниво – както между местните власти и други организации (представители на бизнеса и гражданското общество), които водени от обща цел, ще работят съвместно за разрешаването на общи проблеми или оползотворяване на потенциалите за развитие на политиката за правата на хората с увреждания на съответната територия. Интегрираният характер на подхода се проявява чрез подходяща комбинация от различни проекти/мерки, финансирани от различни оперативни програми, европейски фондове и други финансови източници.

Комбинацията от различните проекти е насочена към определена цел и приоритет на интегрираната териториална стратегия за района. Регламент с общо приложими разпоредби за програмния период 2021-2027 г.

Насърчаване на сътрудничеството с организациите на и за хора с увреждания, с гражданското общество като цяло е ключово, с оглед консултации по предвидените реформи и наблюдение по прилагането на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания за постигане на целите на стратегията.

Ще продължават усилията за подобряване на координацията между отделните секторни политики, свързани с правата на хората с увреждания, и между различните нива – национално, регионално и местно с цел постигане на ефективен координационен механизъм за преодоляване на социалното изключване и проблеми в областта, вкл. чрез проучване и обмен на добри практики. Досегашният опит и практики в процеса на планиране и прилагане на политиките показват, че водещите предизвикателства пред хоризонталната политика за правата на хората с увреждания са свързани с недостатъчното припознаване на ангажиментите по реализиране на политиката от всички ангажирани институции. От една страна, е необходимо подобряване на хоризонталната координация между отделните секторни политики, а от друга – на вертикалната координация между различните нива – национално, регионално и местно. В тази връзка, за постигането на по-добро управление и координация от съществено значение е прилагането на мейнстриймिंग подхода по отношение на политиката за правата на хората с увреждания и подобряване на механизмите за изпълнение и координация на всички нива на управление между заинтересованите страни и свързаното с това създаване и прилагане на добри механизми за отчетност, оценка, наблюдение и анализ, както и възможности за гъвкаво справяне с възникващи проблеми при изпълнението на политиките. С оглед комплексните потребности и различните трудности и проблеми, пред които са изправени хората с увреждания е необходимо непрекъснато адаптиране на политиките и вземане на ефективни решения за насърчаване на социалното им приобщаване.

ЧАСТ VI. НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА

Наблюдението и оценката в процеса на изпълнение на стратегическите цели се извършва от Министерството на труда и социалната политика на базата на получената информацията от ресорните министерства, институции и организации. Резултатите от наблюдението се представят в доклади и се внасят за одобрение от Министерския съвет.

Проследяването на напредъка по изпълнение на целите и мерките от Стратегията и постигането на дефинираните очаквани резултати ще се извършва въз основа на набор от дейности и ключови индикатори. Изпълнението на мерките ще бъде конкретизирано в двугодишни планове за действие и доклади за изпълнението им.

Гласът на хората с увреждания ще продължи да се чува през целия процес на наблюдение и изпълнение. Стратегията е жив документ, а техният принос ще бъде търсен непрекъснато.

Правна рамка - допълнителна информация.

(международен, европейски и национален контекст)

Според член 216 (2) от Договора за функционирането на ЕС договорите, приети от Съвета, са законово обвързващи за европейските институции и за държавите-членки. В тази връзка е приет Кодекс на добрите практики, в който са регламентирани взаимоотношенията между всички страни в процеса на прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания. През 1998 г. Европейската комисия прие Кодекс на добрите практики за заетост на хората с увреждания, а през май 1999 г. социалните партньори формално приемат Съвместна декларация относно заетостта на хората с увреждания.

Хартата на Европейския съюз за основните права влиза в сила от 01.12.2009 г. с влизането в сила на Договора от Лисабон и е задължителна за всички институции, офиси, агенции в рамките на ЕС, спазвайки принципа на субсидиарност. Става и законово задължителен документ за националните правителства, така както всички договори на съюза. Хартата се отнася до защита на ценностите по отношение на човешко достойнство, демокрация, равенство, зачитане реда на закона и зачитане на правата на човека. Член 1 от Хартата на основните права на ЕС гласи, че *„Човешкото достойнство е ненакърнимо. То трябва да се зачита и защитава.“* Член 26 гласи, че *„Съюзът признава и зачита правото на хората с увреждания да се ползват от мерки, които осигуряват тяхната автономност, социалната и професионалната им интеграция и участието им в живота на общността“*, а член 21 забранява всяка форма на дискриминация, основана на признака увреждане.

Съгласно разпоредбите на Директива 2011/24/ЕС от 9 март 2011 година за упражняване на правата на пациентите при трансгранично здравно обслужване, всяка държава-членка определя една или повече национални точки за контакт по въпросите на трансграничното здравно обслужване. България е определила Националната здравноосигурителна каса за контактна точка. С директивата ще се гарантира при поискване пациентите да получават от националната точка за контакт съответната информация относно достъпността на болниците за лица с увреждания. Също така, контактната точка ще предоставя относима информация, леснодостъпна и на разположение чрез електронни средства и във формати, подходящи за лица с увреждания.

В Европейското законодателство правата на пътниците с намалена подвижност относно въздушния транспорт са уредени и ще продължат да се гарантират с Регламент (ЕО) 1107/2006 и ЕСАС Doc. 30, part I, section 5, а в Международното законодателство (ИКАО) – Annex 9, Chapter 8. В областта на автомобилния транспорт продължава действието на Регламент (ЕС) № 181/ 2011 на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 2011 година относно правата на пътниците в автобусния транспорт и за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/ 2004. В областта на железопътния транспорт се прилагат РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1371/2007 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 23 октомври 2007 година относно правата и задълженията на пътниците, използващи железопътен транспорт; РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1300/2014 НА КОМИСИЯТА от 18 ноември 2014 година относно техническите спецификации за оперативна съвместимост, свързани с достъпността на железопътната система на Съюза за лица с увреждания и лица с намалена подвижност; РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1370/2007 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 23 октомври 2007 година относно обществените услуги за пътнически превоз с железопътен и

автомобилен транспорт и за отмяна на регламенти (ЕИО) № 1191/69 и (ЕИО) № 1107/70 на Съвета; Директива 2008/ 57/ ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 17 юни 2008 година относно оперативната съвместимост на железопътната система в рамките на Общността; Директива 2013/9/ЕС на ЕК от 11 март 2013 година за изменение на приложение III към Директива 2008/57/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно оперативната съвместимост на железопътната система в рамките на Общността; Решение на комисията от 21 декември 2007 година относно техническата спецификация на оперативна съвместимост, свързана с „Лица с намалена подвижност“ в Трансевропейската конвенционална и високоскоростна железопътна система.

Правата на пътниците с увреждания или с намалена подвижност, пътуващи по море или по вътрешните водни пътища са разписани и се гарантират чрез РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1177/2010 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 24 ноември 2010 година относно правата на пътниците, пътуващи по море или по вътрешни водни пътища, и за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/2004. Този регламент се прилага и във връзка със задълженията на пристанищните оператори. В изменените Регламент (ЕО) № 2006/2004 за сътрудничество между националните органи, отговорни за прилагане на законодателството за защита на потребителите се съдържат разпоредби за защита от дискриминацията на пътниците по отношение на транспортните условия, предлагани от превозвачите; недискриминацията и осигуряване на помощ за лицата с увреждания и лицата с намалена подвижност; правата на пътниците в случай на отмяна на пътуването или закъснение; минималната информация, която трябва да се предоставя на пътниците; ред за разглеждане на жалби. С приложението на регламента се осигуряват недискриминационни договорни условия за пътниците, с които се защитават правата на лицата с увреждания и лицата с намалена подвижност.

В Регламент (ЕС) № 181/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 2011 г. относно правата на пътниците в автобусния транспорт и за изменение на Регламент (ЕО) № 2006/2004 подробно са разписани правата на лицата с увреждания и на хората с намалена подвижност при пътуването им в обществения автобусен транспорт.

Прилагат се нови правила на ЕС за сектора на **електронните съобщения** за насърчаване на бързото разгръщане на 5G и други мрежови технологии от следващо поколение в цяла Европа, за стимулиране на авангардни иновации и за укрепване на защитата на потребителите в областта на електронните съобщения. Директива (ЕС) 2018/1972 на Европейския парламент и на Съвета от 11 декември 2018 г. за установяване на Европейски кодекс за електронни съобщения (Европейският кодекс за електронни съобщения) е основен елемент от значителната реформа на усилията на ЕС за осигуряване на много високо качество на фиксираната и мобилната свързаност за всички, която се счита за ключов фактор за конкурентоспособна в световен мащаб икономика и за модерно приобщаващо общество. Ще се работи по изготвянето на проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за електронните съобщения, с което да се подобри защита на потребителите, включително на хората с увреждания, които ползват електронни съобщителни услуги. Въвеждат се мерки за потребители с увреждания, които максимизират оперативната съвместимост и избягват, когато е възможно, предварителната регистрация за достъп до алтернативни средства за спешна комуникация и информират всички за наличните средства за равностоен достъп до услуги за спешна комуникация при пътуване до друга държава от ЕС. Службите за спешно реагиране, включително единният европейски номер за **спешни повиквания „112“**, ще положат усилия да бъдат еднакво достъпни за крайните потребители с увреждания.

Съгласно Всемирната пощенска конвенция и **Законът за пощенските услуги** освободени от заплащане на пощенските услуги са секограмите до 7 кг – релефни писма и клишетата, звукозаписи и специална хартия (с изключение на въздушните допълнителни цени), изпращани от и/ или до незрящи и слабовиждащи лица или официално признати институти за незрящи и слабовиждащи лица и оформени с регламентираните отличителни знаци.

В областта на културата договорът от Маракеш, чиято цел е да улесни достъпа до публикувани произведения за бенефициери във и извън ЕС, е въведен в българското законодателство чрез Закона за авторското право и сродните му права. За въвеждане на Директива (ЕС) 2017/1564 на Европейския парламент и на Съвета от 13 септември 2017 година относно определени позволени видове използване на определени произведения и други обекти, закриляни от авторското право и сродните му права, в полза на слепи хора, лица с нарушено зрение или с други увреждания, които не позволяват четенето на печатни материали, както и във връзка с въвеждане на изменението на Директива 2001/29/ЕО относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество (ОВ, L 242 от 20 септември 2017 г.), са приети изменения в Закона за авторското право и сродните му права.

Директива (ЕС) 2018/1808 на Европейския парламент и на Съвета от 14 ноември 2018 год. за изменение на Директива 2010/13/ЕС за координирането на някои разпоредби, установени в закони, подзаконови и административни актове на държавите членки, отнасящи се до предоставянето на аудиовизуални медийни услуги (Директива за аудиовизуалните медийни услуги), предвид променящите се пазарни условия“. Това ще породи гарантиране без неоснователно забавяне, че услугите, предоставяни от доставчиците на медийни услуги, попадащи под тяхна юрисдикция, непрекъснато и постепенно стават все по-достъпни за хората с увреждания чрез пропорционални мерки. Всяка държава-членка определя единно, лесно достъпно, включително за хора с увреждания, както и публично достъпно онлайн звено за контакт за предоставяне на информация и получаване на жалби по въпросите, свързани с достъпността, посочени в настоящия член. Държавите-членки гарантират, че информацията за извънредни ситуации, включително публичните съобщения и съобщенията при природни бедствия, която се оповестява на обществеността чрез аудиовизуални медийни услуги, се предоставя по достъпен за хора с увреждания начин. Директивата е в процес на транспониране в българското законодателство и ще се уреди прилагането ѝ с хоризонт до 2030.

Директива (ЕС) 2019/882 на Европейския парламент и на Съвета от 17 април 2019 година за изискванията за достъпност на продукти и услуги (Европейския акт за достъпност) цели да сближи законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки по отношение на изискванията за достъпност за определени продукти и услуги, по-специално като се премахнат и предотвратят пречките пред свободното движение на определени достъпни продукти и услуги, породени от различаващите се изисквания за достъпност. Тази директива има хоризонтален характер и обхваща много сектори, включително телекомуникации, аудио-визуални услуги, банкови услуги, транспорт, електронни книги, спешни повиквания и др. Директивата е в процес на транспониране в националното законодателство и ще се уреди прилагането ѝ с хоризонт до 2030.

В Законът за здравето опазването на здравето на гражданите, като състояние на пълно физическо, психическо и социално благополучие, е определено като национален приоритет и ще продължи да се гарантира от държавата. Един от основните законови принципи е особената здравна закрила за лица с физически увреждания и психически разстройства. Чрез принципите на равнопоставеност при ползване на здравни услуги и осигуряване на достъпна и качествена здравна помощ, хората с увреждания могат да бъдат лекувани по всички клинични пътеки, клинични процедури, високо специализирани медицински дейности, да ползват медицински изделия, когато има определени индикации за това, по същия ред, на които се основава болничното лечение на другите пациенти в лечебните заведения за болнична медицинска помощ, които са договорни партньори на Националната здравноосигурителна каса (НЗОК). Опазването на здравето на гражданите ще се гарантира и чрез принципите на промоция на здраве и интегрирана профилактика на болестите, предотвратяване и намаляване на риска за здравето на гражданите от неблагоприятното въздействие на факторите на жизнената среда. Съгласно Закона за здравето, като пациент, всеки има право на грижи от общността, в която живее и право на достъпна и качествена здравна помощ. Чрез разпоредбите на закона държавата осигурява и особена здравна закрила за бременни

жени и деца, с цел превенция на уврежданията. Осигурява се правото на достъп до здравни дейности, насочени към осигуряване на оптимално здравословно състояние на жената и плода от възникване на бременността до навършване на 42-дневна възраст на детето, както и е регламентиран ангажимента за създаване на условия за осигуряване на здравословна жизнена среда и нормално физическо и психическо развитие на децата. Със закона се определя създаването и поддържането на информационна база данни за всички лица, преминали през органите на медицинската експертиза за установяване на трайно намалената работоспособност/ вид и степен на увреждане, с цел събиране, обработване, съхранение и анализ на данните, които да се използват за планиране на дейности, свързани със задоволяване на потребностите им от образование, медицинска и социална рехабилитация, както и за оценка на здравния статус на населението и контрол на дейностите по извършване на медицинска експертиза. Осигурява се и устойчивост на медицинските дейности и специализираните грижи, предоставяни на определени лица в изпълнение на проекти и програми, финансирани със средства от Европейските структурни и инвестиционни фондове или от други международни финансови институции и донори, по списък, определен с наредба на министъра на здравеопазването.

Извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, със **Закона за здравето** се осигурява право на комплексно диспансерно (амбулаторно) наблюдение на здравнонеосигурени лица с психични заболявания и право на медицинска помощ за лица до 18-годишна възраст, която включва и заплащане със средства от държавния бюджет на конкретни медицински изделия, високоспециализирани апарати/уреди за индивидуални употреба, диетични храни за специални медицински цели, лекарствени продукти, с цел подобряване правото на достъп до качествени здравни услуги.

Равнопоставеността при ползването на медицинска помощ от задължително здравноосигурените лица, в т. ч. и хората с увреждания, е сред принципите, залегнали в **Закона за здравното осигуряване**. Задължителното здравно осигуряване гарантира свободен достъп на осигурените лица до медицинска помощ чрез определен по вид, обхват и обем пакет от здравни дейности, както и свободен избор на изпълнител, сключил договор с районна здравноосигурителна каса. Съгласно разпоредбите на Закона за здравното осигуряване за сметка на държавния бюджет се осигуряват военноинвалидите и военнопострадалите, които не са здравно осигурени по друг ред, инвалидите, пострадали при природни бедствия и аварии.

В рамките на гарантирания от НЗОК пакет медицински услуги, определен с **Наредба № 9 от 10 декември 2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности**, гарантиран от бюджета на НЗОК (доп. ДВ бр. 38 от 24.04.2020 г.), всички здравно осигурени лица имат равни права и достъп при получаване на извънболнична и болнична медицинска помощ независимо от тяхната раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние. За хората с увреждания НЗОК осигурява същия обхват, качество и стандарт на медицинските и денталните грижи, както и за всички здравноосигурени лица. Наред с общите правила, на които се подчинява медицинското обслужване на всички здравноосигурени лица съществуват и редица облекчения за хората с увреждания. От потребителска такса за посещение при личния лекар, лекар по дентална медицина или за болнично лечение са освободени здравноосигурени лица, страдащи от хронични заболявания, които изискват продължително медицинско наблюдение, поддържащо лечение и специфични грижи, включително всички военноинвалиди и здравноосигурени лица, с експертно решение с над 71% трайно намалена работоспособност.

Министерство на здравеопазването продължава да финансира държавни и общински лечебни заведения за болнична помощ и държавни и общински центрове за психично здраве за медицински дейности на основание **Наредба № 3 от 2019 г. за медицинските дейности извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, за които Министерството на здравеопазването субсидира лечебни заведения, и за критериите и реда за субсидиране на лечебни заведения (обн., ДВ, бр. 29 от 2019 г., изм. и доп., бр. 50 от 2019 г., и бр. 83 от 2020 г.)**. В дейностите се включват отдих

(един път годишно), профилактика и рехабилитация (два пъти годишно) на военноинвалиди и военнопострадали; стационарно лечение, дневни психорехабилитационни програми и рехабилитация чрез трудотерапия за лица с психични заболявания; диагностика, лечение и специализирани грижи за деца с висок медицински риск, извън обхвата на задължителното здравно осигуряване; лечение на болни с активна туберкулоза, както и медицинската експертиза, осъществявана от ТЕЛК.

Условията и редът за упражняване правото на достъп и свободен избор на осигурените лица до медицинска помощ са определени с **Наредбата за осъществяване правото на достъп до медицинска помощ** (Приета с ПМС № 119 от 22.05.2006 г., обн., ДВ, бр. 45 от 2.06.2006 г., в сила от 2.06.2006 г., изм. и доп., бр. 57 от 13.07.2007 г., изм., бр. 1 от 6.01.2009 г., изм. и доп., бр. 5 от 14.01.2011 г., бр. 53 от 12.07.2011 г., бр. 22 от 22.03.2016 г., в сила от 1.04.2016 г.; изм. с Решение № 12532 на ВАС на РБ от 21.11.2016 г. - бр. 29 от 7.04.2017 г.), с която се уреждат условията и редът за осъществяване правото на достъп до медицинска помощ на задължително здравноосигурените лица в Република България и на лицата, които пребивават в страната и за които се прилагат правилата за координация на системите за социална сигурност по смисъла на § 1, т. 22 от допълнителната разпоредба на Закона за здравното осигуряване.

По отношение на рехабилитацията на хората с увреждания се прилага стандартът за здравеопазване, гарантиран чрез изискванията на клиничните пътеки в областта на физикалната и рехабилитационна медицина. Мерки за превенция, ранно откриване на увреждания и насочване към ранна интервенция и съответните здравни услуги са уредени в **Наредба № 8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията** (обн., ДВ, бр. 92 от 22.11.2016 г., в сила от 1.01.2017 г., изм. и доп., бр. 27 от 27.03.2018 г., в сила от 1.04.2018 г.; изм. с Решение № 3549 на ВАС на РБ от 20.03.2018 г. - бр. 29 от 30.03.2018 г., в сила от 30.03.2018 г.; изм., бр. 2 от 4.01.2019 г., в сила от 1.01.2019 г.).

Нормативната база в системата на здравеопазването регулира и установяването на временно или трайно намалена работоспособност чрез медицинска експертиза. В Закона за здравето и **Наредбата за медицинската експертиза** (Приета с ПМС № 120 от 23.06.2017 г., обн., ДВ, бр. 51 от 27.06.2017 г., в сила от 27.06.2017 г., изм., бр. 62 от 27.07.2018 г., в сила от 27.07.2018 г., изм. и доп., бр. 64 от 3.08.2018 г., в сила от 3.08.2018 г., бр. 46 от 11.06.2019 г., в сила от 11.06.2019 г., бр. 84 от 25.10.2019 г., в сила от 1.01.2020 г.; изм. с Решение № 1632 от 31.01.2020 г. на ВАС на РБ - бр. 63 от 17.07.2020 г., в сила от 17.07.2020 г., доп., бр. 79 от 8.09.2020 г., в сила от 8.09.2020 г.) са конкретизирани принципите, критериите и редът за установяване на вида и степента на увреждане на деца до 16-годишна възраст и на лица, придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, както и за установяване степента на трайно намалена работоспособност на лица в трудоспособна възраст, също и условията и реда за извършване на медицинска експертиза.

Същевременно се предприемат действия по актуализиране на модела на медицинска експертиза на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане чрез нормативни промени. Тяхна основна цел е да се осъвремени начинът на оценяване на здравословното състояние, постигането на по-справедлива оценка, съответстваща на тежестта на състоянието и функционалния дефицит спрямо здравия човек. Друга насока на промяна е модернизирание организацията на процеса на медицинската експертиза, чрез улеснение в комуникациите във връзка с електронизацията на процесите, постигане на по-голяма бързина и информираност чрез диференциран достъп до необходимите данни. Дългосрочните цели в сферата на медицинската експертиза са свързани с преоценка на съществуващия модел и оценката на реалните нужди от нея, с оглед цялостната трансформация на модела от експертиза спрямо здравия човек към експертиза спрямо потребностите от интеграция във всички направления – социална среда, бит, работно място и др.

В Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2014- 2020 г. са предвидени и реализирани редица мерки, насочени към подобряване на

майчиното и детското здраве, включително квалифицирани грижи за бременни жени, независимо от техния здравноосигурителен статус, гарантиращи равен достъп до качествено здравеопазване. В рамките на програмата се осигурява биохимичен скрининг (изследвания и консултации) за бременни за оценка на риска от раждане на дете с хромозомни аномалии. С цел ранно откриване и навременна интервенция при увреждане на слуха при новородени в лечебни заведения, в които има разкрити родилни/ неонатологични структури, в рамките на Националната програма за подобряване на майчиното и детско здраве (2014-2020) е въведен масов неонатален слухов скрининг.

За осигуряване на непрекъснатост и комплексност на грижите за децата и техните семейства се регламентира нов вид лечебно заведение - Център за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания (ЦКОДУХЗ). Дейността е регламентирана в **Закона за лечебните заведения** и е уредена с Правилник за устройството, дейността и вътрешния ред на ЦКОДУХЗ (обн., ДВ, бр. 89 от 11.11.2016г.).

Законът за личната помощ регламентира механизъм на асистентска грижа за хора с увреждания, основаван на гарантирана от държавата финансова подкрепа, индивидуалните потребности и личен избор. Този закон има за предмет да уреди условията и реда за предоставяне и ползване на лична помощ, като ще продължат усилията за въвеждане на оптимален модел, който да обхване асистентската подкрепа в цялост за нуждаещите се.

В **Закона за социално подпомагане** за хората с увреждания са предвидени облекчени условия за достъп до социални помощи.

Чрез **Закона за социалните услуги** се цели подобряване на механизмите за планиране, финансиране, контрол и мониторинг на услугите, както и да се повиши тяхното качество, ефективност и устойчивост. Новата правна регламентация в областта на социалните услуги е развита в контекста на следните основни цели: гарантиране на равен достъп до социални услуги, отговарящи на индивидуалните потребности на лицата, гарантиране на качеството и ефективността на социалните услуги, гарантиране на правото на всяко лице на подкрепа за живот в домашна среда и в общността, насърчаване на интегрирания подход при осигуряването на подкрепа на лицата и развитие на публично-частното партньорство при предоставянето на социални услуги. Законът гарантира правото на социални услуги на всички лица в Република България, които се нуждаят от подкрепа, и която може да бъде оказана чрез социалните услуги. Хората с увреждания могат да ползват цялата гама от услуги и дейности, съобразно индивидуалните им потребности, като са предвидени и услуги само за хора с увреждания.

В **Закона за закрила на детето** са регламентирани мерките за закрила на детето, като една от тях е осигуряване на специални грижи за децата с увреждания. Подобни регулации на правата на хората с увреждания има и в сферата на образованието, на здравеопазването и др.

В **Закона за висшето образование** е регламентирано във висшите училища да се приемат хора с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто и военноинвалиди при облекчени условия и ред, определени в правилника на висшето училище. От заплащане на такси в държавните висши училища се освобождават лица със сензорни увреждания, лица с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто и военноинвалиди.

В **Закона за предприятията на социалната и солидарна икономика**, Правилника за неговото прилагане и Методиката за оценка на социалната добавена стойност, заетостта е намерила широко място. Развитие на социалната и солидарна икономика като стопански отрасъл ще подобри достъпа до заетост и обучения на хората от уязвимите групи, ще създаде условия за повишаване на техния жизнен стандарт и ще намали социалното неравенство. В закона се урежда реда и начина, по който ще бъдат разкривани и ще съществуват социалните предприятия и насърчителните мерки, с които държавата ще подпомага тяхното създаване и развитие. За да бъде определено като „социално“ дадено предприятие е необходимо част от

средносписъчния брой на персонала, да са лица от следните уязвими групи, сред които и хора с трайни увреждания.

Право на обезщетения и пенсии имат съответните категории лица (сред които с увреждания), предвидени в **Кодекса за социално осигуряване**.

В **Кодекса на труда** са предвидени различни форми на закрила на лица с увреждания, която се изразява в предвидено задължение за работодателите за определяне на процент работни места за трудоустрояване, въвеждане на облекчен режим на работното време, забрана за полагане на нощен и извънреден труд, установяване на намалено работно време, предварителна закрила при уволнение, предоставяне на обезщетение при трудоустрояване от момента на получаване на предписанието за трудоустрояване, до неговото изпълнение, др.

В **Закона за насърчаване на заетостта** са предвидени мерки в подкрепа на безработни лица за насърчаване и запазване на заетостта, предоставяне на услуги за посредничество при намиране на работа, за обучение на възрастни, за професионално ориентиране и др., включително за безработните хора с увреждания. Безработните хора с увреждания, регистрирани като търсещите работа лица, ползват услугите по заетостта, като не се допуска никаква форма на пряка или непряка дискриминация.

В **Закона за държавните такси** е уредено хората с увреждания да се освобождават от заплащане на държавни такси.

Законът за корпоративното подоходно облагане предвижда преотстъпване на корпоративния данък на съответни категории юридически лица. Преотстъпените средства се използват за рехабилитация и социална интеграция на хората с увреждания.

Хората с трайни увреждания, които получават доходи от трудова дейност, ползват данъчни облекчения при условия и по ред, определени в **Закона за данъците върху доходите на физическите лица**, както и по реда на **Закона за местни данъци и такси** (за имот, който е основно жилище на лице с намалена работоспособност от 50 до 100 на сто, данъкът се дължи със 75 на сто намаление, а също се освобождават от данък превозните средства - лек автомобил, собственост на лице с намалена работоспособност от 50 до 100 на сто).

Съгласно **Данъчно-осигурителен процесуален кодекс** не се допуска принудително изпълнение върху сумите по дарение от физически и юридически лица, получени от лица с трайни увреждания с намалена работоспособност или определени вид и степен на увреждане над 50 на сто и други категории лица в неравностойно социално положение.

Развитието на физическото възпитание и спорт за хората с увреждания е регламентирано в **Закона за физическото възпитание и спорта**. Сдружаването на хора с увреждания в многоспортови клубове за практикуване на спорт по обединяващ принцип, респективно сдружаването на тези клубове в многоспортови федерации е заложено в закона, съгласно който дейността на тези и на други спортни организации, развиващи спорта за хора с увреждания, се подпомага от държавата. Държавните и местните органи са длъжни да създават условия за адаптирана физическа активност и практикуване на спорт от хората с увреждания с цел подобряване на качеството им на живот, включително чрез безвъзмездното предоставяне на спортни обекти - държавна или общинска собственост. Предвидено е също така и изплащането на награди на спортисти с увреждания. Правото на достъп до националните и общочовешките културни ценности, правото на развитие на личностната култура, свободата на художественото, научното и техническото творчество, изобретателските, авторските и сродните на тях права се закрилят, признават и гарантират с чл. 54 от Конституцията на Република България.

В **Закона за закрила и развитие на културата** са въведени принципите на демократизъм на културната политика, свобода на художественото творчество и недопускане на цензура, равнопоставеност на творците и на културните организации, насърчаване на културното многообразие при съхраняване единството на националната култура, откриване, подпомагане и обучение на млади таланти в областта на културата и развитие и усъвършенстване на образованието в областта на изкуствата и културата.

Достъпната архитектурна среда за хората с увреждания е регламентирана в Закона за хората с увреждания и **Закона за устройство на територията**.

Нормативни изисквания за осигуряване на достъпна архитектурна среда са определени и в редица наредби, голямата част от които издадени на основание на Закона за устройство на територията (ЗУТ). Към момента действащата наредба с изисквания по отношение на достъпната среда за хората с увреждания е Наредба № 4 от 2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания (Наредба № 4) (обн., ДВ, бр. 54 от 2009 г., изм., бр. 54 от 2011 г.), подписана от министъра на регионалното развитие и благоустройството. Във връзка с влизането в сила от 1.1.2019 г. на Закона за хората с увреждания и при отчитане на изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания е в процес на разработване и съгласуване проект на нова Наредба за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията. Проектът на нова наредба надгражда действащата в момента Наредба № 4 от 2009 г. както по отношение на минималните специфични изисквания към елементите на достъпната среда в урбанизираните територии, сградите и съоръженията по реда на чл. 53, ал. 2, т. 1, 2 и 3 от Закона за хората с увреждания, така и при вземане предвид на актуалните изисквания на европейски и международни стандарти и европейски практики при осигуряването на достъпната архитектурна среда. Новите предложения са интегрирани в основния текст на действащата наредба и проектът е оформен като изцяло нова наредба на министъра на регионалното развитие и благоустройството на основание чл. 53, ал. 3 Закона за хората с увреждания и във връзка с чл. 112, ал. 4 и чл. 169, ал. 1, т. 4 и ал. 4 от ЗУТ. Създаването на условия за осигуряване на достъпна среда за цялото население в урбанизираните територии е нормативно регламентирано още при нейното планиране, а именно при разработването на подробните устройствени планове по реда на ЗУТ. В съответствие с разпоредбата на чл. 112, ал. 4 от ЗУТ при изработването на подробните устройствени планове и на техните изменения, както и при изработването на инвестиционните проекти следва да се спазват нормативните изисквания за достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания. Също така в съответствие с чл. 53, ал. 4 от Закона за хората с увреждания изискванията за достъпна среда са задължителни при изработване и одобряване на подробни устройствени планове и техни изменения, както и при изработване и одобряване на инвестиционни проекти за изграждане на нови или при реконструкция, основно обновяване, основен ремонт, преустройство, пристрояване и надстрояване на елементите на урбанизираната територия и на сградите и съоръженията. Относно необходимостта от усъвършенстване на подзаконовата нормативна уредба по прилагане на ЗУТ, предстои и разработването на наредби за изменение и допълнение на Наредба № 8 от 2001 г. за обема и съдържанието на устройствените планове и Наредба № 4 от 2001 г. за обхвата и съдържанието на инвестиционните проекти. Контролът по спазването на нормативните изисквания за осигуряване на достъпна архитектурна среда в процеса на проектиране, строителство и въвеждане на строежите в експлоатация е част от общия контрол по време на проектирането и строителството по реда на ЗУТ. Във връзка с това с чл. 100, ал. 1 от Закона за хората с увреждания е определено, че за извършени нарушения по чл. 53 от закона при изработването на проектите, съгласуването, одобряването и издаването на строителните книжа, изпълнението на строежите в съответствие с издадените строителни книжа и неизпълнение на разпореденията на компетентните органи при проектирането и строителството се прилагат административнонаказателните разпоредби и се издават актове за съставяне на нарушения по реда на ЗУТ. Привеждането на съществуващите елементи на урбанизираната територия и на съществуващите сгради и съоръжения в съответствие с изискванията за достъпна среда е задължение на принципала на собствеността. По отношение на публичните сгради и съоръжения, съгласно чл. 53, ал. 5 и чл. 63 от Закона за хората с увреждания централните и териториалните органи на изпълнителната власт, съответно местните органи, трябва ежегодно да разработват програми и необходимите за това мерки,

финансови средства и срокове за изпълнение за привеждането на предоставената им за управление държавна, съответно общинска собственост, съгласно нормативните изисквания за достъпна среда. По реда на чл. 62 от Закона за хората с увреждания контролни функции по отношение привеждането в съответствие с нормативните изисквания за достъпност за елементите на достъпната среда в урбанизираната територия, сградите и съоръженията - държавна собственост имат областните управители, а съгласно чл. 63, т. 1 от закона контролът на местно общинско ниво за общинската собственост се изпълнява от общинските съвети.

Във връзка с провежданата в страната държавна жилищна политика, в процес на разработване е проект на Национална жилищна стратегия с хоризонт 2030 г. Документът е развит съгласно концепцията, че жилищната политика е не само тясно-секторна задача, но кореспондира и отразява други политики като социалната, демографската, регионалната и др. Областта на подкрепа „жилищното осигуряване“, съгласно чл. 5, ал. 1 от Закона за хората с увреждания, е засегната в Специфична цел 2 на проекта на тази стратегия „Осигуряване на финансово достъпни жилища. Пряко подпомагане на уязвимите групи“ и може да бъде синтезирана в текста: „Постигане сигурност на владението (наем или собственост), при подобрена финансова достъпност за младите хора и уязвимите групи“. За изпълнението е предвидена Програма „Подобряване на жилищните условия на уязвимите групи от населението“. Примерни мерки, които са предвидени на този етап към програмата са „Подкрепа за настаняване в общински социални наемни жилища“ - за граждани с регистрирана жилищна нужда и „Предоставяне на стимули за собственици за отдаване под наем на текущо необитаеми жилища за социални цели“. На етап на обсъждане е разработването на критерии за настаняване в общински/социални жилища (в тази връзка и за помощ за придобиване на първо жилище), както и конкретни дефиниции, включително за уязвими групи.

Секторното законодателство, което засяга правата на хората с увреждания в областта на автомобилния транспорт включва:

Съгласно **Закона за пътищата** лицата с 50 и над 50 на сто намалена работоспособност или вид и степен на увреждане или вид и степен на увреждане, както и лицата или семействата, отглеждащи деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, се освобождават от заплащане на винетна такса на платената пътна мрежа.

В **Закона за движението по пътищата** са разписани изискванията, на които трябва да отговаря картата за паркиране на местата, определени за превозните средства, обслужващи хора с трайни увреждания и използване на улеснения при паркиране, която се издава от кмета на съответната община или оправомощено от него длъжностно лице по образец и е валидна на територията на цялата страна.

В **Закона за автомобилните превози** е установена система от ефективни, пропорционални и възпиращи санкции, приложими при констатиране на нарушения на въведените мерки на национално ниво за прилагане на европейските регламенти, касаещи осигуряването на достъпна среда в автогарите за хората с увреждания и за хората с намалена подвижност, както и при неизпълнение на задълженията.

В **Постановление № 295 от декември 2011 г. на Министерски съвет за определяне на групите пътници, ползващи право на безплатни и с намалени цени пътувания при превози с железопътен транспорт, и за определяне размера на намалението** е предвидено правото на две безплатни двупосочни пътувания в годината за хора с увреждания.

В **Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане** е уредено право на безплатни пътувания, два пъти годишно за лица със 71 на сто или над 71 на сто степен на трайно намалена работоспособност.

В **Наредба № 2 от 15 март 2002 г. за условията и реда за утвърждаване на транспортни схеми и за осъществяване на обществени превози на пътници с автобуси** са определени изискванията към Общинските съвети, определящи градските и междуселищните линии и курсовете по тях, които се обявяват за изпълнение с автобуси за превози на лица с увреждания и лица с намалена подвижност, при спазване на норматив за относителен дял на тези курсове както следва: 35 % от общия брой

курсове – за превози по градски линии и 35 % от общия брой курсове по линиите от общинската, областната и републиканската транспортни схеми от квотата на общината – за превози по междуселищни линии. В условията на конкурсите за възлагане на превози по автобусни линии задължително е включено изискване за оборудване на превозните средства за превоз на лица с увреждания и хора с намалена подвижност. А в градовете с население над 100 хил. жители се определят най-малко по една основна и по една допълнителна линия, превозите по които се изпълняват изцяло с автобуси, оборудвани за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност. Превозвачите са задължени да осигуряват безпрепятствен достъп в автобусите на хора с увреждания, придружени от кучета водачи.

В Наредба № 33 от 3 ноември 1999 г. за обществен превоз на пътници и товари на територията на Република България са разписани изисквания към всяка автогара, която трябва да разполага с външен телефонен автомат, достъпен и за хора с намалена подвижност; подемна платформа или рампа за придвижване на инвалидна количка, изпълнени съгласно изискванията за достъпност, които следва да осигуряват достъп до автобусите; достъпен маршрут от улицата до автогарата и в района на автогарата до автобуса, в залата за пътници, достъпност на гишетата за билети и достъпен най-малко един санитарен възел.

В Наредба № Н-32 от 16 декември 2011 г. за периодичните прегледи за проверка на техническата изправност на пътните превозни средства са определени техническите изисквания към автобусите за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност и реда за проверка на съответствието с тези изисквания.

Достъпността за лица с намалена подвижност е в компетенциите на Управителя на инфраструктурата и железопътния превозвач – съгласно **чл. 21, параграф 1 от Регламент (ЕО) № 1371/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2007 г. относно правата и задълженията на пътниците, използващи железопътен транспорт**. Изпълнителна агенция „Железопътна администрация“ изпълнява разпоредбите на този регламент. Една от неговите цели е защита и помощ за лица с увреждания и лица с намалена подвижност, пътуващи с железопътен превоз, защото имат същото право на свободно движение, свобода на избор и недискриминация като останалите граждани. На лицата с увреждания и намалена подвижност се обръща специално внимание при предоставяне на информация относно достъпността на железопътните услуги, условията на достъп до подвижния състав и до различните съоръжения във влака.

В приложението към Регламент № 1300/2014/ЕС от 18 ноември 2014 г. относно техническите спецификации за оперативна съвместимост, свързани с достъпността на железопътната система на Съюза за лица с увреждания и лица с намалена подвижност се определя техническата спецификация за оперативна съвместимост (ТСОС) по отношение на достъпността на железопътната система на Съюза за лица с увреждания и лица с намалена подвижност. Посочената ТСОС се прилага за подсистемите „Инфраструктура“, „Експлоатация и управление на движението“, „Телематични приложения“ и „Подвижен състав“. Включени са всички елементи на тези подсистеми, които са от значение за достъпа на хората с увреждания и хората с намалена подвижност, както и идентифициране на пречките пред достъпността, предоставяне на информация за потребителите и наблюдаване и оценяване на напредъка относно достъпността. На основание на чл. 8 от този Регламент е разработен и нотифициран в ЕК през януари 2017 г. Национален план за изпълнение на техническите спецификации за оперативна съвместимост по отношение на достъпността на железопътната система за лица с увреждания и лица с намалена подвижност. Основната цел на този план е да подобри достъпността на железопътната система на Република България за лицата с увреждания и лицата с намалена подвижност, като се установяват и поддържат недискриминационни правила за достъп до железопътния транспорт. Инфраструктурата и подвижния състав следва да бъдат адаптирани, така че да отговарят на изискванията на ТСОС и да направят предлаганата железопътната услуга леснодостъпна, надеждна и безопасна за лицата с намалена подвижност. Географският обхват на Националния план за изпълнение на техническите

спецификации за оперативна съвместимост по отношение достъпността на железопътната система за лица с увреждания и лица с намалена подвижност, съобразен с обхвата и изискванията на ТСОС за лицата с намалена подвижност, се отнася за конвенционалната железопътна система на Република България. Националният план се актуализира най-малко веднъж на пет години, съгласно чл. 8, т. 3 от Регламент (ЕС) № 1300/2014.

На национално ниво правата на достъп до железопътен транспорт за лицата с намалена подвижност са регламентирани в **Закона за железопътния транспорт (ЗЖТ)**. Провежда се държавна политика по отношение на регламентирани намаления при пътувания на лицата с намалена подвижност. В чл. 52 от ЗЖТ е определено правото за компенсиране на намалените приходи на превозвачите, които са сключили договор за задължения за извършване на обществени превозни услуги (ЗОУ) и прилагат пътнически тарифи в интерес на една или няколко категории лица – учащи се, възрастни граждани, многодетни майки, хора с увреждания, ветерани от войните или други лица, които са определени с Постановление № 295 от 20 декември 2001 г. на Министерския съвет.

С Наредба № 43 за железопътен превоз на пътници, багажи и колетни пратки е въведено правото на безплатен превоз на кучета водачи и кучета асистенти, когато придружават хора с увреждания и хора с ограничена подвижност при тяхното пътуване.

В **Кодекса на търговското корабоплаване** са предвидени санкциите за превозвачи по договор за превоз на пътници, които не изпълняват задълженията от Регламент (ЕС) № 1177/ 2010 относно издаване на билети на пътници, недискриминационно прилагане на обявените тарифи и осигуряване на други възможности на лицата с увреждания или лицата с намалена подвижност да упражняват регламентираните си права.

В **Закона за морските пространства, вътрешните водни пътища и пристанища на Република България** са предвидени санкциите за пристанищните оператори, предоставящи пътнически услуги, които не изпълняват предвидените задължения от Регламент (ЕС) № 1177/ 2010. Задълженията на пристанищните оператори в тази връзка, се свързват основно с предоставянето на безплатна помощ на лица с увреждания и на лица с намалена подвижност в пристанището, включително при качване на борда на кораба и при слизане; предоставянето на информация при отмяна на пътуването или закъснение при заминаването на лица с увреждания или лица с намалена подвижност в достъпна за тях форма.

Чрез **Наредба № 20 от 8 септември 2011 г. относно правилата за безопасност и стандартите за пътническите кораби**, издадена от министъра на транспорта се регламентира спазване изискванията на циркулярно писмо MSC/ 735 на Международната морска организация от 24 юни 1996 г. относно „Препоръки за проектиране и експлоатация на пътнически кораби за отговаряне на нуждите на възрастни и хора с ограничена подвижност”. В Глава II от Наредба № 20 са регламентирани изисквания за безопасност към пътническите кораби и високоскоростните пътнически кораби за превоз по отношение на лицата с намалена подвижност по отношение осигуряване правото на достъп.

С Наредба № 22 от 22.12.2008 г. за техническите изисквания към корабите, плаващи по вътрешните водни пътища, издадена от министъра на транспорта е определено, че броят и широчината на изходите от помещенията за пътници отговарят на условията за достъпност, както следва: изходите на помещенията, предназначени за ползване от лица с ограничена подвижност, имат чиста широчина не по-малка от 0,90 m, а изходите, обичайно използвани за качване и слизане на лица с ограничена подвижност, имат чиста широчина не по-малка от 1,50 m.

За осигуряването на достъпност на различните видове **транспорт и транспортни услуги**, което попада в компетенциите на изпълнителните агенции към министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията се прилагат съществуващите европейски регламенти.

От 1 януари 2010 г. е в сила Договорът между Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията и железопътния превозвач „БДЖ–Пътнически превози“ ЕООД за задълженията за извършване на обществената превозна услуга за период от 15 години. Като страна по договора „БДЖ–Пътнически превози“ ЕООД прилага Тарифа за превоз на пътници и ръчен багаж по железопътния транспорт във вътрешно съобщение, съгласно която предлагат на транспортния пазар пакети от търговски оферти за лица с намалена подвижност. С право на безплатно пътуване или пътуване с намаление се ползват и придружителите, само когато пътуват заедно с лицата с намалена подвижност. Към настоящия момент петнадесет железопътни гари са открити за извършване на тази дейност – София, Пловдив, Стара Загора, Варна, Бургас, Горна Оряховица, Плевен, Шумен, Пазарджик, Сливен, Ямбол, Видин, Враца, Русе и Петрич.

Общините, в рамките на предоставената им компетентност, **предоставят мерки в подкрепа подобряване качеството на живот на хората с увреждания**. На общинско ниво се изпълняват редица национални програми и местни инициативи. Реализират се и се финансират дейности за подпомагане на уязвимите лица, вкл. лица с увреждания, както и за гарантиране на достъпа до услуги. Лицата с трайни увреждания ползват преференции при пътуване с масовия градски транспорт, съгласно наредби, издадени от общинските структури, др.